

ARTIKULACE

Jan B. Hurych

OBSAH	(pokračování)
Předmluva	MALÍŘI, SOCHAŘI A SPOL:
MISTŘI SKLÁŘI:	Oslava svobodného ducha
Reflexe	Umění nezávislosti
Světy kolem nás	Umění linorytu
Uchvacující krása křehkosti	Svět všímavých očí
Chvála zaoblení	Sochy, které vyprávějí
Prostor k zamyšlení	Zrcadlo světa
Nádherný dar	Cesta v čase a naději
Umění bojovat	Stát, národ a člověk
Tváří v tvář	Krásu tělesná
Umění živého skla	Zahrady poznání a zahrady života
Třetí oko umělce	Cestou poznání
Chvála konkávnosti	Zrcadlení
Umělkyně s mnoha talenty	Léčba smíchem
Únik z třetí dimenze	Holdování životu
Cesta dovnitř	Obraz a hudba
Dimenze ve skle	Ústa pravdy
	Den, kdy lidé uviděli kometu
	Poutník v zemi snů
	Umění techniky

Tyto eseje byly napsány pro Virtuální galerii ArtForum v Praze. Všechny fotografie jsou ©ArtForum a zde jsou použity s jejich laskavým svolením.

Copyright Jan B. Hurych. Kopírování tohoto materiálu není dovoleno. Pro přetisk, publikování nebo jinou reprodukci, ať už vcelku nebo jen zčásti, je třeba nejdříve získat svolení autora. Všechna jména osob a institucí jsou fiktivní vyjma tam, kde je vyloženě stanoveno jinak. Write to/ Pište na: janhurych@yahoo.com

POKUD SE VÁM TATO KNIHA LÍBILA, NAVŠTIVTE "KNIHY OFF LINE", ke stažení zdarma, pro PC i te ky: <http://hurontaria.baf.cz/KNIHY/>

JAK SE ARTFORUM POTKALO S HURONTARIÍ

Asi každý podobnou situaci zažil. O něco se snažíte a přestože děláte všechno co umíte, ne a ne se hnout z místa. A když už nevíte kudy kam, rozhodne se pro pokus, kterému sice nevěříte, ale lepší prostě po ruce není.

A najednou je po starostech. Přesně takový jásos náhod svedl dohromady pražskou virtuální galerii ArtForum s Honzou Hurychem, krajanem, žijícím a vydávajícím kdesi u jezera Huron svoji internetovou *Hurontarii*.

Když ArtForum na jaře loňského roku ('99) končilo s cyklem virtuálních výstav českých grafiků a chystalo se na skláře, cítili jsme potřebu doplnit profily výtvarníků, z nichž řada hraje v uměleckém světě stejnou roli jako Jágr, Navrátilová nebo Železný ve světě sportovním, vhodným textem. Problém byl v tom, že o formě textu jsme měli jen velice mlhavou představu. Obrátili jsme se na několik uměnovědců a novinářů s dotazem, zda by si v rámci našeho projektu nechtěli internet "osahat". Část odmítla okamžitě, část spolupráci slíbila, ovšem vzápětí beze stopy zmizela.

Když bylo zřejmé, že v Čechách vhodného "recenzenta" neobjevíme, řekli jsme si, proč to nezkusit za hranicemi. Rozeslali jsme maily krajanům, kteří do českých internetových periodik pravidelně přispívají. V úžasu jsme sledovali, jak většina z oslovených nejen obratem odpovídá, ale řada z nich je ochotna s neznámou, stovky a tisíce kilometrů vzdálenou galerií spolupracovat. Domluvili jsme se na "zkušebním textu" a po čtrnácti dnech bylo jasno. Text Honzy Hurycha byl přesně tím, co jsme potřebovali. Od té doby, pravidelně každý měsíc, jsme se na Honzovy příspěvky těšili nejen my, výtvarníci a příznivci galerie, ale i čtenáři dalších českých internetových periodik (*Neviditelný pes, iDNES*).

Přáli bychom si, aby eseje Honzy Hurycha, vycházející v netradiční podobě elektronické knihy, oslovili čtenáře stejně, jako v případě, kdy provázely a do světa internetu uváděly českou sklářskou elitu.

Petr Kraus

ředitel virtuální galerie ArtForum

Praha

<http://www.gallery.cz>

VĚNOVÁNÍ

Tuto knihu věnuji českým umělcům - obzvláště pak našim sklářům - jejichž

umělecké výrobky jsou těmi nejlepšími vyslanci naší země po celém světě.

Jan B. Hurych
Kincardine, Canada

ZRCADLENÍ.

(výstava umělkyně Hany Čáповé)

Občas slyšíme říkat ty druhé, že jsme "jen lidi". Nehledě na ten všeodpouštějící plurál, vadí mi na tom rčení hlavně to slovo "jen". Osobně jsem na světě nepotkal něco vyspělejšího, než je člověk, ale možná, že jsem se jen špatně díval. Na druhé straně je pravda, že my, lidé, se lišíme od zvířat hlavně kulturou a válkami, dvěma extrémními póly na široké stupnici našich činů.

Nu a pak jsou ještě ty obyčejné hodnoty, podle proslaveného "nic lidského mi není cizí". Vidíme je všude - hlavně u těch druhých. Co je u nás šetrnost, je u druhých škudlení, co je u nás láska k našemu dítěti, je u jiného jen "opičí láska" - jinými slovy: co je u nás dobré, u jiných je zlé. Až do té doby, kdy nám někdo nastaví zrcadlo, do doby, než si uvědomíme, že ti "oni" jsme vlastně "my", a že "ti druzí" jsme "my první".

A tak je to i u umění Hany Čáповé: její grafika nám právě umožňuje vidět nás samotné. Ať už je to třeba

všemocný pan šéf, s ústy na zip (a s hlavou plnou - no ale to se raději podívejte sami) nebo zase ti, co milují zvířátka, hlavně teda jejich kožichy. My všichni máme tisíce převleků jako na divadle, na prknech, které už dávno neznamenají svět, a v maskách, které už ani nejsou masky - jak to třeba vidíme na leptu *Královna*. Jinde zase nastavuje zrcadlo panenkám pod závojem, panenkám na klíč. Mohl bych pokračovat dále, ale názvy děl paní Čáповé to říkají samy a lépe: jedna celá série se ostatně i jmenuje *Ctnosti a nectnosti*.

Nu a pak jsou tu i obrazy jiné, vyjadřující touhu po tom, čeho máme pořád ještě málo: lásky, porozumění a tolerance. Nebo třeba i obyčejné dotyky - my už jsme se totiž natolik oddarwinštili od našich předků, že už ani neumíme ocenit kouzlo doteku. Ano a jeho léčivý účinek: bylo zjištěno, že když hladíte psa, snižuje se vám krevní tlak, uklidňují se nervy - a navíc ještě konáte dobrý skutek. Protože dávat radost je dávat dar i sobě, darujícímu.

Díky, paní Hano.

REFLEXE

(Výstava Mariana Karla)

Sklo, *lesklé sklo*. Jsem si jist, že ta dvě slova mají vedle toho zřejmého, lingvistického spojení, ještě jiná a sice: *geometrické, optické a umělecké*. To poslední se dá dokázat lehce: profesor Marian Karel - umělec, architekt a učitel, to vše v jedné osobě - to totiž už dávno udělal.

První je *geometrie*. Svým dílům dává jednoduchá jména: *Trojúhelník, Čtverec, Krychle, Pyramida, Válec, Hranol*. Ale neočekávejte starý euklidovský prostor - tak například jeho čtverec má hned tři dimenze. Jinde zase transparentním sklem vytváří objekty podobné *hologramům*, které budí dojem, že je vidíte hned z několika směrů najednou. A pravda, trojúhelník má sice tři úhly, ale ty se mění podle úhlu

vašeho pohledu. A jeho hranol popírá gravitaci, jak se tak vznáší ve vzduchu, držen neznámou silou . . .

Pak přijde *optika*. Umělec jí rozumí velmi dobře a dovede ji ve svém díle využít. Ale nevěřte všemu, co vám řeknou vaše oči. U jednoho objektu se nám zdá, jakoby náš zrak prostupoval hmotou, jiný nám zase ukazuje to, co se nalézá za námi. Náhle se cítíme jakoby uvězněni a to nejen ve tří-, ale ve více-dimenzionálním světě. Prostor se rozpíná a naše známá realita už není více. Vše najednou získává nový smysl, díky světelné projekci, odrazům a průsvitnosti materiálu. Sklo je koneckonců podobné vodě: jednou je průhledná do velké hloubky, jindy zase jen odráží světlo, tak jako třeba hladina jezera při západu slunce. Ale na rozdíl od zamrzlé vody, ve skle je život. Jen se podívejte blíž: vidíte, jak se ty odrazy ve skle náhle pohybují?

Třetí spojení - *umění*. Nejen tvary, světlo a prostor, ale také barvy. A neomezený počet kombinací toho všeho. Náš iluzionista nám předvádí svá kouzla a jako diváci na kouzelnické show hádáme, zda je to "*všechno děláno jen pomocí zrcadel*". Ale skleněné umění profesora Karla tady nekončí - on přidává ještě jednu důležitou dimenzi: krásu samu. Jeho objekty nejsou jen tak izolované v prostoru: ony jsou posazeny v zahradách, visí v gotických halách, září v ulicích, odrážejí stěny koridoru na starém hradě a zvyšují majestátnost středověké piazzzy v Benátkách. A také se na ta místa hodí - nu proč ne, umění přece nezná čas. Podívejte se skrze sklo a možná, že tam i uvidíte duchy minulosti. A hádám, že jsou stejně zvědaví, jako jsme my. A tak se díváme a musíme se ptát: kde je tu předmět a kde je jeho obraz? Kde končí realita a kde začíná přelud? A co když jsou to vlastně jen dvě různá zobrazení stejné věci?

Karlovy umělecké projekty jsou ovšem víc než jen dekorativní umění - ony nejen doplňují své okolí, ony mu dávají nový význam, novou funkci, novou krásu. Není divu, že Marian Karel úspěšně vystavuje všude možně po světě a experimentuje s novými nápady a technikami: s taveným sklem, hutním, leptaným, sklem plochým i zakřiveným, odrazovým sklem a také s ocelí, dřevem a já nevím s čím ještě. A vsadím se, že používá ještě něco: nějakou zvláštní magii.

SVĚTY KOLEM NÁS

(Výstava Dany Zámečnickové)

Od té doby, co lidé opustili ráj, usadili se na Zemi a začali se rozmnožovat, bylo lidstvo postaveno před záhadnou dualitu: na jedné straně jednota vesmíru a na druhé straně rozdíly mezi jeho jednotlivými komponentami, hlavně mezi lidmi. Jsme si sice rovni, ale nejsme stejní. Žijeme různé životy, máme různé zájmy, trpíme různými bolestmi. A přesto mají naše životy mnoho společného: například začátek a konec, narození a smrt. V mezidobí pak můžeme pociťovat rozkoš i bolest, radost i smutek, můžeme se zamilovat a také být milováni. Ale bolest a smutek jsou jen dvě strany stejné mince, jednoty v dualitě.

Pozorujeme-li umění Dany Zámečnickové - umělkyně, architektka a pedagožky - nemůžeme si nevšimnout těchto kontrastů: její obrazy to vyjadřují kompozicí, formou i obsahem - a některé dokonce mají i duální název. Někdy je ten kontrast více než zřejmý, jako v *Rozděleném světě* muže a ženy. Oba žijí spolu, ale přitom si jsou

hrozně vzdáleni. Jednou byla mezi nimi jen jednota, *vztah mezi mužem a ženou*. Ano, jsou stále ještě svoji, ale odcizeni; žijí v odlišných světech - částečně je to díky přírodě, ale hlavně, že si to tak vytvořili. Ona byla kdysi milující *nevěsta* a on byl zamilovaný ženich, ale jejich světy se pak nějak začaly vzdalovat.

Svět ženy - jak málo my muži o něm víme a jak hodně ho podceňujeme! A přece je stejně zajímavý, stejně krásný jako svět muže, možná ještě víc. Rozdílný? Nu ano, samozřejmě. Žena přiznává větší důležitost věcem, které má se svým mužem společné: *rodinu*, děti, domov a věci kolem, ale také pocit štěstí či smutku, *smích* či *slzy* a ano, také lásku. Její svět není *vzhůru nohama*, je prostě jen víc ženský. A také ho chce společně sdílet se svým partnerem - každá žena má *tajné přání* ho proměnit v muže svých snů. Málokdy však uspěje, někdy je to spíše jako *rozhovor s rybou*. Jejich světy se pouze částečně prostupují a tak život ženy není snadný. Není také divu, že pak sní o lepším světě: krásnějším, romantičtějším, srdečnějším. To jsou koneckonců věci, kterým ženy rozumí lépe než muži.

"Celý svět je divadlo", řekl Shakespeare a my jsme jen herci na scéně tohoto glorifikovaného "*Theatrum Mundi*". Umělkyně to ví a tak se můžeme vidět v jejích obrazech: ne takoví, jací chceme být, ale jací opravdu jsme - oblečení v kostýmech, ale pod nimi nazí, s pobílenými tvářemi, ale pod těmi maskami má každý z nás svou vlastní tvář.

Malby na skle od Dany Zámečnickové, která už vystavovala na mnoha místech po světě, jsou dynamické a vynalézavé. Obdivuhodné? Ano, ale také provokující k zamyšlení. Kdo vlastně jsme

a proč jsme tak odlišní? Přejeme si opravdu upřímně proniknout do těch vzdálených světů, ať už těch našich drahých či přátel nebo dokonce i cizích lidí? Máme pro to dost sympatií, dost porozumění? Jsme schopni podívat se dostatečně blízko či dostatečně hluboko, abychom uviděli krásu, kterou často vnímá jen ten druhý?

UCHVACUJÍCÍ KRÁSA KŘEHKOSTI

(Výstava profesora Libenského a Jaroslavy Brychtové)

Železný Brod a Nový Bor, místa, která oba umělci, profesor Libenský a Jaroslava Brychtová, velmi dobře znají.

Musím se tu k něčemu přiznat: sklo mě fascinuje, obdivuji se mu a miluji ho. A mám velkou úctu před těmi, kteří z něho umí dělat umělecké předměty - to si vyžaduje zvláštní talent. Sklo není materiál jako ty druhé - má svůj vlastní život. Nepochopíš-li ho, nebudeš z něho nikdy moci vytvořit předměty krásy. Sklo není tuhá hmota ani kapalina, jeho molekuly nejsou v krystalickém uspořádání, ale přesto mají dostatek soudržnosti, aby bylo sklo mechanicky pevné. Člověk opravdu musí rozumět této "zamrzlé kapalině", aby mohl využít a znásobit její vlastnosti. Přidej k tomu jeho průhlednost či odrazivost, hladkost či drsnost povrchu, jeho křišťálový vzhled - a dostaneš ingredience skutečné sklářské magie.

Když to nepochopíš, můžeš všechno jen zkazit. Sklo je plastické, když je roztavené, a tak ho můžeme odlévat, presovat, vyfukovat či válcovat. Můžeme ho ovšem také zpracovávat za studena: řezat, brousit, leptat, opracovávat pískem, malovat na něj, ozdobovat zlatem a jsem si jist, že existují ještě další metody, které mají oba umělci tak říkajíc schovány v rukávu - některé jistě objevili sami, díky své nápaditosti. Jediné, co to chce, je udělat to správně, ne?

Ovšem to vše zní velmi jednoduše, tedy pokud to sami nezkusíme. A i když už zvládneme obtížnou techniku, musíme tomuto nezkrotnému materiálu ještě navíc vnutit náš design. Výsledkem pak je, co se někdy nepřesně nazývá *dekorační umění*. Nepřesně, protože se to také používá pro zkrášlení, obohacení, osvětlení, vylepšení, syntézu, vyplnění a zvýraznění jinak neživého okolí. A co víc, tyto předměty jsou uměním samy o sobě. Každý z nich má mnoho, co nám chce dát: krásu pro naše oči, povrch, kterého se můžeme dotknout, tvar, který můžeme vnímat a myšlenku, kterou můžeme pochopit.

Byl jsem ještě mladý student, když mě můj přítel Werner vzal s sebou do sklářské hutě v Dolním Polubném. Pracoval zde jako foukač skla a bylo to mé vůbec první seznámení s roztaveným sklem. Vypadalo to jako zázrak, pracovat s něčím, co teče jako sladké těsto v míchacím stroji u cukráře, co vydává žár a svítí, něco, co vyžaduje od skláře-umělce absolutní zručnost. Později jsem viděl i odlévání skla do forem, tažení skleněných tyčí v Josefodole (na knoflíky) a broušení skla v Albrechticích v Jizerských horách. Ale opravdová "hlavní města" výrobců skla jsou

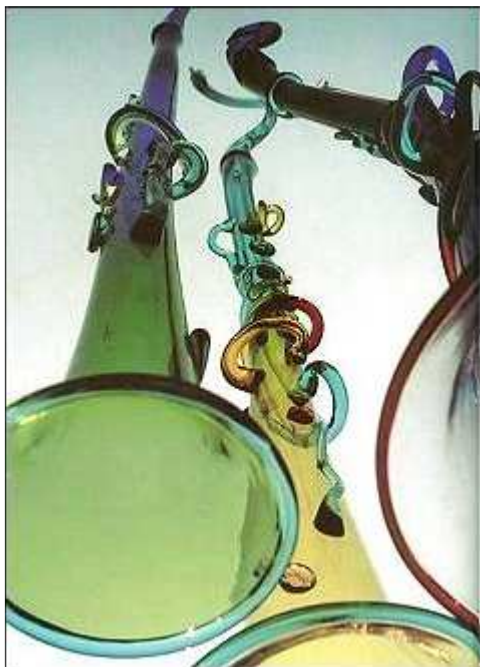
Mistrovsky provedené výrobky obou umělců, kteří už spolu pracují hodně dlouho, nám ukazují nejen půvabné použití nových, vylepšených technik, ale také smysl jejich tvůrců pro kompozici, tvary, barvy a transparentci. Prostě něco, co bychom my laici pravděpodobně nazvali, z nedostatku jiného výrazu, "opravdový vkus". Prof. Libenský a Jaroslava Brychtová tak oživují starou českou sklářskou tradici, přivádějí ji na vyšší hladinu a rozšiřují ji také ve svých výstavách po celém světě.

Ale sklo je také velmi křehká věc: tak jako sen nebo melodie, která zaznívá někde v dálce. Takové jsou i předměty našich umělců: okouzlující a téměř neskutečné. Není divu, že nás přitahují: každý z nás by totiž měl rád sám pro sebe kus zázraku, předmět uchvacující krásy a křehkosti. Něco, co vypadá, jako když je vyrobeno - inu jako ze skla.

Sklo se také vyrábí - více či méně - z písku, toho nejběžnějšího materiálu zde na zemi. Ještě mi napadá, že písek vlastně obsahuje křemík, což je materiál na výrobu počítačových čipů. A tak se zdá, že lidstvo prošlo dlouhým vývojem: od prostého stavění si hradů na pískovišti až k vytváření předmětů, které jsou opravdu užitečné a krásné.

CHVÁLA ZAObLENÍ

(Výstava Miluše Roubíčkové - Kytkové a René Roubíčka)

Svět byl stvořen coby zakulacený - já nemám na mysli jen naši Zemi či hvězdy a planety; ne, to zaoblění můžeme vidět všude. Pravda, existují také přímé přímky a rovné roviny, ale sami matematici nám říkají, že to jsou jen zvláštní případy. Nic na světě nemůže být *tak* rovné. Tož proč se nepohroužit do té oblasti, do těch křivek a množství tvarů, které jsou k máni? A jestli se skutečně chcete potěšit, prohlédněte si sbírku skleněných divů Miluše Roubíčkové - Kytkové a René Roubíčka. Oni jsou už mimochodem třetí manželský pár "umělců ve skle". Že by to sklo mělo také nějakou jinou, *přitažlivou* sílu, na kterou ještě fyzici nepřišli?

Mnoho let práce a výstav po celém světě udělalo z tohoto páru neoddělitelnou část české sklářské tradice a je to tak dobře. Ale zeptáte-li se mi, jakému uměleckému stylu či směru dávají přednost, přesně bych to říci nemohl; asi proto, že v jejich díle je příliš originality, která se vymyká

obvyklým šablonám. Ale jedna věc hned bije do očí: je to zaoblěnost jejich výtvorů - ony nejen mají své křivky, ale ony je zesilují, umocňují. Je to částečně proto, že používají dvě techniky, které dávají život zaoblěným věcem: lité sklo a foukané sklo. Obě techniky jsou pravděpodobně ty nejstarší na zpracování skla a je třeba hodně inspirace, aby člověk přišel s něčím novým a tak krásným. Jsou to také techniky velmi náročné, ale výsledky rozhodně stojí za námahu.

Zde ovšem veškerá podobnost končí: lití je technologie, kterou se vytváří většinou masivní, těžké předměty, které nás víc oslňují svojí hmotností, vahou, třemi dimenzemi. Krásou litého skla, zamrzlého do stavu pevného. Při pohledu na ně si je můžeme představit jako tekoucí hmotu, naplňující formu svým proudem, faldy a vlnkami a sesedající se svou vlastní vahou.

Foukané sklo naopak není nic jiného než skořápka plná vzduchu a vypadá jako bublina, balón či něco podobného. Svádí nás jeho lehkost - zdá se jakoby se vznášelo ve vzduchu, připraveno odlétnout při sebemenším závanu větru. Je tak křehké, že se nám chce zadržovat dech, abychom ho snad neodfoukli. Mnohokrát jsem pozoroval práci sklářských mistrů, kteří dělali foukané sklo a vždycky to na mě udělalo zvláštní dojem. Roztavená skořepina skla pomalu narůstala jako balónek, jak do ní sklář foukal, ale současně se podrobovala zemské tíži a ohýbala k zemi. Samozřejmě, že je na to lék: musíte s ní otáčet, narovnávat ji a udržovat ji v pohybu správným směrem, a pomocí dřevěné špachtle či jiného nástroje tvarovat její oblost tak, aby měla žádaný tvar. Když to vidíte provádět, zdá se to úplně snadné - dokud jsem si to nezkusil sám.

A když to budete trénovat několik let, dostanete nakonec nejen tu potřebnou zručnost, ale i možná pochopíte "duši skla", která je v něm zakleta - musíte jen zlomit to kouzlo, abyste ji osvobodili. Umělci Miluše Roubíčková - Kytková a René Roubíček o tom všem ví velmi dobře. Požívají i jiné techniky: řezané sklo, ploché sklo, dělají lustry i umělecká okna. Ale já jsem byl nejvíc okouzlen těmi zaoblenými tvary: sváděly mě, abych se jich dotknul, cítil je hmatem, sevřel je v ruce. Tolik mi připomínaly ty krásné, živé předměty na tomto našem zaobleném světě. Asi uhadnete, které ty předměty se mi líbily nejvíc - ano, ty co představovaly části ženského těla, tak hladkého, tak krásného. Tak pěkně zaobleného.

PROSTOR K ZAMYŠLENÍ

(Výstava Václava Ciglera)

Nedávno se mě ptal můj přítel, jak to dělám, když chci přijít na to, co ten který umělecký předmět vlastně představuje. Jenže já se právě vůbec nesnažím přijít zrovna na *tohle*, a tyto eseje nejsou nějakým vysvětlením "co tím chtěl vlastně básník říci". Já takto na umění nereaguji. Ne, já se snažím hledat jen *moje* dojmy, způsob, jak *já* tomu rozumím, jak to právě *já* - jestli dovolíte - absorbuji. Že jsem egocentrický? Ale vůbec ne! Já jsem přece právě ten "přijímač" umění a mám zcela *osobní* zájem na tom, co ono dílo říká právě

mně. Takže to, co píšu, jsou spíše volné asociace a ne recept, co bychom měli v tom kterém uměleckém díle vidět. Rozhodně se tu nesnažím vyjmenovávat návody či navrhopvat, jak by měl někdo myslet. A pokud vás to naopak přivede k zamyšlení ve vašem vlastním směru, tím lépe.

Popisovat umění slovy je těžké, někteří dokonce myslí, že je to nemožné. Speciálně některá umění, jako třeba to Václava Ciglera. Kdybych to uměl, tak bych to raději vyjádřil štětcem, napsal báseň, složil malé hudební dílo či použil jiná umělecká media, která nechávají větší prostor pro představivost. Ale slova? Snad abych parafrázoval autora Hamleta, který to řekl už dávno přede mnou a navíc třikrát lépe: "Slova, slova, slova!"

Zde se musím k něčemu přiznat. Vždycky jsem si myslel, že hudba je opravdu zvláštní umění, takové nějak prchavé, skoro bych řekl nepolapitelné. Chvíli tu je a najednou tu už není, jenom dojem zůstává. Je to asi hodně těžké, aby učinila trvalý dojem. Hudba je také formálně závislá na čase: má začátek, jednotlivé části v určitém pořadí a také konec. Malíři, sochaři a podobní umělci - to jsem si tehdy myslel - to mají lehčí: jejich umělecká díla jsou jaksi trvalejší. Jsou zde na věky a můžeme se na ně dívat, studovat je podle libosti, a to kdykoliv nebo i pořád.

Nuže hudba je opravdu zvláštní druh umění, ale jinak jsem se ovšem mýlil. Oni ani tihle umělci to nemají snadnější a nakonec ani ne my, kterým je jejich umění určeno. Jsou totiž umělecké předměty, které jsou vpravdě dynamické, dokonce jakoby byly živé, jakkoliv podivné se nám to může zdát. Vždycky když se na ně podíváme znova, říkají nám ještě něco víc, něco nového. Není třeba říkat, že díla Václava Ciglera k nim patří. Téměř se vám vyvíjí před očima, připomínají vám vaše poslední dojmy a přidávají, téměř jako bonus, ještě jiný, hlubší význam. Je to jako by se vaše oči otevíraly víc a víc a ten proces vlastně nikdy nekončí.

Abyste to všechno bylo ještě těžší, Václav Cigler používá materiál, který je králem mezi všemi - sklo, s jeho speciálními vlastnostmi a technologiemi. Už jsem se tu jednou přiznal ke své slabosti, že na

mě má sklo zvláštní vliv. Snad je to tím, že sklo může nejen mesmerizovat, ale i kombinovat optické efekty s uměleckou myšlenkou, a míchat kontext se stylem a formou tak, aby se tak vytvářel multidimenzionální významový prostor. Ano, prostor, který umělec nechává pro nás, abychom si zde procvičili naše vlastní myšlení. Hádám, že to je to, o co ve skutečném umění jde jaksí především.

A co víc: jeho díla nikdy nejsou jen to, čím se zdají být. Je to díky jeho umění - které dělá větší dojem právě proto, že neříká věci simplisticky - že je Václav Cigler dobře znám po celém světě. Jeho mnohé výstavy doma i v cizině, jeho celoživotní práce, to vše je skvělým příkladem toho, jaký dojem udělal na nás, jeho "přijímače". Takové umění není snadno pochopit, vyžaduje od nás najít tu správnou "frekvenci" a jemné naladění, ale kdo říká, že všechno musí být snadné? Je osvěžující vidět v tom našem světě, tak přeplněném "příručkami jak-na-to" a "kuchařkami na všecko", také umělce, který věří ve skutečné hodnoty, totiž naše myšlenky, naše ideje. Hodnoty, ke kterým se normálně tak snadno nedostaneme a které jsou právě o to vzácnější.

NÁDHERNÝ DAR

(Výstava Bohumila Eliáše)

Pamatuji si, jak jsem jednou, už je to dávno, přemýšlel, jak bych popsal, co to je *krása*, aniž bych se musel pouštět do nějakých dlouhých definic. Pravda, každý naučný slovník by mi dal řadu výrazů, od...*atraktivní, estetický, obdivuhodný...až k ...překvapující, úžasný a vkusný*. Kterékoliv z těch slov by ale představovalo jen jednu charakteristiku krásy a každému by ještě hodně chybělo. Takže nejlepší věc by asi byla dát je všechny dohromady a převázat je stuhou s nápisem "krása". Jenže já

jsem chtěl něco jiného, něco bližšího samotné podstatě krásy, něco výstižnějšího, něco, co mají všechny druhy krásy společného ...

Tehdy jsem neuspěl, ale o mnoho let později, když už jsem popsal víc stránek ve knize mého života, to ke mně najednou přišlo samo, jako by to tu celý ten čas bylo - to jen já jsem to pro oči neviděl. Stalo se to o mých narozeninách. Šel jsem šel na procházku lesem a občas jsem se zastavil a uprostřed toho ticha jsem pozoroval stromy a nebe, všechny ty barvy a stíny. Tehdy jsem si uvědomil, jak hluboká a moudrá harmonie v tom byla. Jako by to byl nějaký ohromný chrám, vytvořený tím největším z umělců a to vše tam bylo pro mě, pro nás, pro věčnost. Napadlo mi, jaký nádherný dárek to vlastně je; nejlepší, jaký jsem kdy dostal. A tady to máte: já věřím, že *krása* je prostě *dar*. Dar od někoho, kdo ji pro nás, pozemšťany, vytvořil a my bychom ji také měli pořádně vnímat a ocenit. Bohužel jenom někteří to dovedou, zatímco ostatní ne a ten dar je u nich jaksi ztracený.

Nic menšího než výraz "krása" mě nenapadá pro ocenění umění Bohumila Eliáše. On má ten dar, že vymýšlí krásu a prezentuje nám ji. Ať už je to sklo malované, podivných a přece obdivuhodných tvarů, jehož barvy nejen doplňují, ale současně i provokují naše myšlenky, tou abstraktní malbou, která má ale velice konkrétní význam. Krása, která je současně *atraktivní, estetická, obdivuhodná* ale i *...překvapující, úžasná a vkusná*. Jednoduše proto, že jeho umění prostě už takové je.

Staré anglické přísloví říká, že "krása je v očích toho, kdo ji vidí", jinými slovy že my všichni máme trochu jiné představy o kráse. Zde si dovoluji nesouhlasit: krásu se nejprve musí objevit v umělcově mysli, projít jeho rukama a pak teprve se realizuje v uměleckém objektu. Jen pak a pouze pak si ji také my konečně můžeme prohlédnout a obdivovat ji. A zatímco se můžeme jeden od druhého lišit ve svých názorech, jedna věc je jistá: většina z nás umí rozpoznat skutečnou krásu.

A jako ten les, který ač byl tak tichý, přece ke mně mluvil zcela hlasitě, tak i umění Bohumila Eliáše. Ono mluví v několika rovinách - podle toho, jak mu kdo z nás porozumí - ale přesto jen jedním, univerzálním jazykem. Proto je také uznáváno mezinárodně, po celém světě. Každý z nás může jeho umění chápat trochu jinak, ale přesto má na nás stejný účinek. Ať už je to malované sklo, kombinovaná technika, vitráže nebo prostě obrazy, všechna ta díla mluví k naše zvláštnímu smyslu - říkejte si tomu třeba sedmý smysl - ke *smyslu pro krásu*. Všechny ukazují stejný druh harmonie a dokonce se zdá, jako bychom navíc slyšeli v pozadí nějakou podivnou, krásnou hudbu.

Tak vidíte, všechno tohle potvrzuje moji teorii krásy: zde máme umělce, který má dar a dělí se o něj s námi. Jakoby věděl, že nikdy není dost krásy v tom našem každodenním životě - krásy, která umí odvést naše oči od všech problémů, bolestí, obav a zklamání. Umělec nám dává nový pohled na naše trable, tak jako když se díváme skrze sklo a vidíme i tu druhou, tu ozářenou stranu. Ano, my potřebujeme naději, potřebujeme ujištění, že jsou ještě na světě jiné věci, ty, které umí uspokojit a potěšit. Jako třeba nějaký *nádherný dar*.

UMĚNÍ BOJOVAT

(Výstava prof. Vladimíra Kopeckého)

Umění se nerodí snadno - jinak by to nebylo žádné umění. Ovšem způsobů, jakými se umělci potýkají se svými problémy, je mnoho a značně odlišných. Někteří prostě jen pokojně čekají na inspiraci, jiní dávají přednost ji ještě provokovat. Někteří dokončují svoje návrhy přímo ve své hlavě - jako to dělal Mozart, jiní - jako třeba Beethoven - napíší mnoho variant a eventuelně je všechny zahodí, až na tu jedinou, na tu *správnou*. Někteří se pilně dobývají k cíli tak jako opatrný stavitel, který postupně staví blok na blok. A ještě jiní se svými nápady *bojují*, až do té doby, kdy si jsou jisti, že našli to pravé.

Hádám, že prof. Vladimír Kopecký je jedním z takových bojovníků - to byla ostatně první moje myšlenka, když jsem si prohlížel jeho umělecké výtvary. Zde je umělec, který se

snaží najít přesné vyjádření a perfektní formulaci a realizaci jeho myšlenek. Nechápejte mi špatně, on nepodtrhuje každý jednotlivý detail ani není extrémní detailista, nic takového. Jde jen o to, že chce, aby jeho idea byla pochopena správně a to se mu daří. Aby to docílil, musel se opravdu s námětem bojovat - jeho projev totiž není nijak jednoduchý. To proto, že jazyk umění se nedá jen tak lehce naučit: jeho umění nepřichází spolu s návodem, nejsou tam pasáže, které se dají memorizovat ani jednoduchý postup jak na to. Musíme si svoji cestu spíše *procítit* sami. Možná proto se nás to tak hluboce dotkne a najednou cítíme, jako když i my jsme částí toho všeho.

Ovšem samotný umělec nám to také nedělá nijak jednoduché: nejsou tam žádná kliše, poplatnost cizím vlivům a očividné či méněvidné triky. To je také bezpochyby důvod, proč je jeho dílo tak známo po světě a sklízelo úspěchy na mnoha mezinárodních výstavách, například Expo 58, 67 a 92. Jsou to umělci jako on, kdo udělali Českou Republiku skutečnou supervelmocí - alespoň v umění skla.

Jeho materiál není tak zcela stereotypní: ano, sklo, kovy, dřevo, ale také železniční pražce a dokonce i cihly. Ani jeho technika ne: malba, formování, sestavování a obrábění jednotlivých částí předmětů a bůhví co ještě - hádám, že jeho ateliér má i mnoho nářadí, co používáme v každodenním životě, pravděpodobně víc, než většina z nás. A proč ne? Koneckonců ve všem je nějaké umění, jen ho musíme najít a obrátit ho tou "správnou stranou nahoru". Eskymáčtí sochaři tvrdí, že jejich postavy, ať už lidské nebo zvířecí, v tom či onom kameni už byly předtím, oni jen odesali ten přebytečný materiál. Nebo - jestli tomu dáváte přednost - oni je *osvobodili*. Výsledek "osvobozovacího procesu" profesora Kopeckého je překvapivý: je to druh krásy, kterou jinde nenajdete. Není vždy vidět na první pohled, ale věřte mi, je tam. Ano, je za tím genius, ale také

mnoho hodin těžké práce, než se to či ono umělecké dílo stalo tím, čím je teď.

Způsob, kterým profesor Kopecký "osvobozuje" svoje umění, není lehký k pochopení a pro některé lidi je i zdrojem rozpačitosti. Ne každý dovede ocenit, když se mu připomínají reality života. Života, který, jak všichni víme, také není snadný: má svoje vrcholy i propasti, momenty štěstí a zármutku. Chvilé objevů i chvíle zklamání. Jedna věc je ale jistá: lidstvo dosáhlo toho, čím dnes je, hlavně díky svým bojovníkům: ve vědě, v technice i v umění.

Kdysi, v minulosti, nebyl život jistě příliš snadný, ale ani dnes není o moc snadnější. Proto je dobré mít kolem sebe umělce jako Vladimír Kopecký, který nám připomene, že život stojí za to žít a že stojí za to i bojovat. Jak to řekl básník: "Kdo chvíli stál, už stojí opodál." A není náhoda, že díla prof. Kopeckého vypadají i jako velká oslava vertikálních čar - ony reprezentují jeho touhu mířit výše, mířit lépe. Nic lepšího si ani člověk nemůže přát..

TVÁŘÍ V TVÁŘ

(Výstava profesora Jiřího Harcuby)

Jeden člen známé kanadské *Skupiny sedmi* jednou prohlásil, že nejradši maluje stromy staré, ošlehané větrem a deštěm. Když se ho ptali proč, vysvětlil, že ty teprve mají svůj "charakter", svou osobnost. Hádám, že je to u lidí to samé a nejlépe to ovšem uvidíme na našich tvářích. Všichni se rodíme jakožto malé, roztomilé děti, milované všemi kolem - podle Marka Twaina existuje jen *jediné* nejkrásnější dítě na světě a *každá* matka ho má. Ano, děti, s tvářemi hladkými jako čistý list papíru; to proto, že tam ještě není nic napsáno. Jak stárneme, život tvaruje naše rysy, stejně tak jako formuje naši osobnost. Jako zkušený sochař, naplňuje naši vizáž vráskami a jizvami, tou nezničitelnou evidencí našich vášní a bolestí, jakousi

pamětí toho, co bylo.

My ale můžeme v našich tvářích najít také mnohem víc. Vždyť víme, že existují lidé, kteří mají zajímavé obličejce a jiní, kteří se zdají - a většinou také jsou - celkem fádni. Můžeme jen hádat, co to je, co dělá některé tváře atraktivnější než ty druhé, proč si některé získávají naše sympatie, zatímco při pohledu na jiné se otřeseme. Nemluvím zde o fyzické kráse či ošklivosti, ale o tom "něčem", co všichni vnímáme, ale čemu stěží porozumíme. Když se zeptáte umělce, bude vám pravděpodobně říkat něco o jiném druhu vnímání, nebo jak se tomu někdy říká, o "vnitřní" kráse.

Když se podíváme na portréty slavných lidí od prof. Jiřího Harcuby, pochopíme tento rozdíl, aniž bychom k tomu potřebovali nějaké vysvětlení. Dovedu si představit jak - a hlavně proč - si vybral svoje objekty; on prostě nemohl odolat. Pokušení bylo příliš veliké: jsou to tváře, které si přímo říkají o to, aby byly zachyceny a zachovány pro budoucnost. Jistě to byl úkol nemalý, i pro takového zkušeného portrétistu, jako je on. Jsou to tváře, které mají mnoho co říci - stejně jako umělec, který je vytvořil. A pověděl nám toho opravdu mnoho, na mnoha místech ve světě, ať už svými výstavami nebo jako pedagog.

Pravděpodobně si každá ta tvář vyžádala řadu studií - není snadné zachytit podstatu složité osobnosti, rozhodně ne v krátké době. Pravda, byli to známí umělci, spisovatelé a ostatní, kteří přispěli světovému kulturnímu dědictví; jejichž umění známe z jejich děl a jejich tváře zase z fotografií. Ale to vše nelze jen tak použít v portrétu - rozhodně ne přímo. Lze to jen jemně naznačit v pozadí, ale pouze k doplnění, protože v centru pozornosti je a vždycky bude hlavně samotná tvář. Aby mohl zachytit a zachovat pravou *osobnost* té či oné osoby, umělec ji musí být schopen nejen "vyčíst" a důkladně porozumět - on musí přidat ještě mnohem víc, to umělecké

vyjádření, tu magii, mám-li to tak říci.

Mluvíce o těžkostech: umění portrétů má svoje určitá pravidla: především bychom měli z portrétu onu osobu opravdu poznat. Příliš velký důraz na individuální prvky však může portrét změnit v karikaturu. Vedle těchto všeobecných regulí jsou ještě jiné požadavky: specifické charakteristiky jednotlivce, reálné nahlédnutí do jeho osobitosti a způsob, jak přenést umělcův postřeh do jeho díla. A pak jsou zde ještě ony různé "malé detaily", ze kterých se, podle Michelangela, skládá dokonalost.

A také ještě jedna věc: jak ten portrét provést - v jaké formě, s jakým obsahem, v jakém stylu. A volba materiálu: bude to medaile z kovu, portrét v hlíně nebo tvář řezaná do skla? Sklo je ovšem velmi obtížný materiál - já vím, já vím, už jsem to tu řekl předtím - ale zároveň je to i vynikající volba: žádný jiný materiál nemůže dát portrétu tak skvělý tří-dimensionální vzhled. Není třeba zdůrazňovat, že prof. Harcuba zná svůj obor a je perfektní ve všech těchto technikách. Představme si například jeden z problémů: tváře řezané do skla jsou vlastně "negativy", prostorově míněno, ovšem. Ale výsledky jsou úžasné: tváře vypadají jako by odněkud vystupovaly, což jim dodává nejen extrémní realitu, ale zároveň i cosi mystického.

Zůstává otázkou, jak daleko může umělec jít ve své snaze, aby vyjádřil to, jak on chápe tu kterou osobnost. Odpověď můžeme nalézt v dílech profesora Harcuby: mají svou vlastní, specifickou krásu, nejen tu, kterou lze vidět očima, ale i tu "vnitřní", tu pod povrchem. Podívejme se na ty tváře a okamžitě nás zaujme neobvyklá harmonie a graciéznost. Vidíme, že si autor tuto otázku nejen položil - on na ni našel i odpověď. A proměnil ji v nádherný umělecký předmět, který nám říká vše - doslova *tváří v tvář*.

UMĚNÍ ŽIVÉHO SKLA

(Výstava Petra Novotného)

Jako chlapec jsem často jezdíval do naší chalupy v Jizerských horách, do míst, která měla bohatou sklářskou tradici. Pravda, bylo to většinou užitkové sklo, nicméně sklo se tam dělalo všude a v každé vesnici byla nejmíň jedna sklářská huť, vyrábějící sklo lité, "mačkané" nebo "foukané". Soused odvedle pracoval v Josefodole, kde vytahoval ze skla tyče, ze kterých se pak vyráběly knoflíky. Dokonce i naše chalupa byla původně brusírna skla, kde se dělaly broušené lustry, které pak zdobily slavné sály v Evropě. A brusky byly poháněny vodním kolem, tak velikým, jako byla kola starých vodních mlýnů.

Ale opravdové zázraky dělali v Polubném, kde byl můj přítel Werner zaměstnán jako foukač skla. Obdivoval jsem jeho zručnost, nejen tu, jak zacházel s rudě svítícím sklem, ale i jak rychle mizely v jeho žíznivém hrdle püllitry piva, aniž by měly nějaký vliv na jeho práci. Naopak, všichni ostatní v huti zřejmě

pili také a nebylo divu - bylo tam tak horko, jako by to předpremiéra místa, které nás hříšníky čeká, až opustíme tento smutný svět. Navzdory tomu ti chlapíci v tom pekelném vedru vytvářeli naopak něco *nebesky* krásného: vazy, mísy, sklenice a láhve, poháry, svícný a já nevím co ještě. Přitom foukali do dutých tyčí (zvaných *píšťaly*) s velkou bublinou skla na konci, kterou občas přiložili k dřevěné formě a otáčeli, aby jejich výrobek dostal přesný tvar. Předváděli něco, co nikdy nezapomenu: *umění živého skla*.

Ano, jejich *píšťaly* prováděly ve vzduchu složité tance, udržující bublinu skla "naživu", tu přifoukávající, jindy ji zase otáčející, aby se symetricky vytvarovala, aby "nepřetekla" a nezdeformovala se. A sklo barvy zapadajícího slunce bylo najednou tak poslušné a pokorné, že vypadlo spíše jako koule z vosku - až to téměř svádělo dotknout se ho. Ovšem to byly dojmy z dálky - když jsem přistoupil blíž, rychle jsem pochopil "žhavou" realitu.

Jak obtížná práce to je jsem si uvědomil až později, když jsem si to sám zkusil v malém měřítku doma. Pouze tak jsem získal pocit, co se asi děje při foukání do roztaveného skla. To se nad kahanem najednou stávalo tak měkké, že se mi podařilo zkazit skoro všechno - chtělo to prostě jemnou ruku a zkušenost, která ji vede, ale nic z toho jsem pochopitelně neměl.

Ne, roztavené sklo neodpouští - špatný pohyb či použití příliš velké nebo naopak malé síly - a další příležitost je ztracena. Je to něco nepopsatelného, tohle umění tvořit z ustavičně se pohybující hmoty. Hmoty, tekuté jako hustá, roztavená čokoláda, která ale zase rychle tuhne, nemá-li dost žáru. A je to asi tím, že pak foukané předměty vypadají, jako by se pohybovaly, jako kdybychom

viděli ne jedno okénko z dlouhého filmu, ale rámeček za rámečkem, všechny vytvářející jakousi iluzi pohybu. Zdá se nám, že se předmět opravdu hýbe, tak je dynamický a plný energie. Je to asi proto, že to, co vidíme, je vlastně kompozice mnoha pohybů, forem a operací, kterými sklo prošlo během svého zpracování.

Se vším respektem ke sklářům, které jsem tam v Polubném kdysi viděl, na světě je pouze několik Mistrů mezi mistry, Umělců mezi umělci. Jeden takový je nepochybně *Petr Novotný*. To není jen můj názor, on je uznáván a oceňován po celém světě. Je jeden z mála, který ví, jak přinutit sklo dělat přesně to, co on chce. Ovšemže sklo při tom revoltuje - to chce něco úplně jiného: téci směrem dolů, aby uspokojilo požadavky zákona gravitace a v pokoji ztuhnout. Aby překonal tento odpor, musí náš umělec používat celou sérii triků, kterým se jinak říká profesionální tajemství. Musí být jako krotitel, který zná své tygry, jako sochař, který zná svůj materiál, jak něžný milenec, který zná svou milenkou. A to vše musí dělat za neustálého pohybu - ano, ani moment se nesmí promarnit nebo pohyb propásnout - a jestli vám to ještě nestačí, musí to vše také dělat v přesném pořadí.

Výsledkem pak je ovšem úchvatná krása, která je jako z jiného světa - obdivuhodné, nebesky nádherné předměty, vytvořené v blízkosti žáru pekelného kotle, plného skla. V potu a námaze se rodí něžné a křehké výtvořky Petra Novotného a je to opravdu umění živého skla, je to krása pohybu *v pohybu*.

TŘETÍ OKO UMĚLCE. (Výstava Jaromíra Rybáka)

Když jsem si prohlížel fotografie z výstavy Jaromíra Rybáka v galerii ArtFora, zarazilo mě podivné jméno "Hatteria". Nu, a jelikož jsem si nebyl jist, co to znamená, podíval jsem se do různých encyklopedií a tady to máte:

"Hatteria (Hatteria punctata) je ještěrka z Nového Zélandu, která se anatomicky značně liší od všech existujících ještěrů. Je to jediný žijící představitel druhu Rhynchocephala.

Jsa povahy zvědavé, chtěl jsem pochopitelně také ještě vědět, čím se to vlastně tak liší, ale na to jsem si už musel zabrouzdat po internetu. A skutečně, našel jsem opravdu něco zajímavého: tato ještěrka má na hlavě něco, čemu se říká "třetí oko", což je vlastně otvor,

který může vnímat světlo, teplo a možná i jiné signály. Je to zřejmě pozůstatek přídavného, opravdu *šestého* smyslu, který se později u ostatních druhů vyvinul v část mozku, zvanou *epiphysis cerebri*, jinak řečeno *šišinku mozkovou*. Tu ovšem máme my lidé také a byl to sám - jinak slavný - Descartes, který věřil, že tam sídlí lidská duše. Vzpomněl jsem si i na knihu Lopsanga Rampy, "Třetí oko", která obsahuje jakousi kvazi-tibetskou filozofii a jiné, v pořadí teda už *třetí třetí oko* zase figuruje v knihách madame Blavatské, která věřila, že naše země byla kdysi obývána tříokými Kyklopy.

Nemusím snad říkat, že nevěřím žádné z těchto teorií. Pokud se mě týká - a pokud vůbec existuje něco, čemu bychom měli říkat "třetí oko" - pak by to bylo právě oko umělce, které vidí to, co my nevidíme a kterému se jeví věci díky jeho představivosti zcela jinak než nám. Toto oko bych ovšem také považoval za nějaký další "mysl", říkejme mu třeba *mysl pro umění*. Jaký je to například vidět ve vystavených dílech Jaromíra Rybáka. Je to oko, které dovede objevovat podivnou krásu v kombinaci kovu a skla - spojení silného a křehkého. Kombinaci, která přitahuje svým kontrastem robustnosti vedle jemnosti. Jenže oba materiály také doplňují jeden druhý a když se na to podíváte, uvědomíte si, že jednomu by bez toho druhého prostě něco chybělo. Umělec je zde spojuje právě proto, aby vytvořil něco nového, něco krásného. Žádný kompromis, ale naopak obohacení. Jako u drahých kamenů posazených v kovu, celek tím ještě násobí svou hodnotu, svůj význam.

Pan Rybák také zpracoval řadu námětů s jinými, chladnokrevnými zvířaty, asi proto, že pro nás představují určité tajemné vlastnosti; alespoň pro mne ano. Jeho *Atlantové* podírají něco většího

než nebe a zemi: naši touhu po kráse. Touhu, kterou je vidět i v jeho jiných dílech. Například v *Dotyku lásky*, kde jemná chapadla zvedají z neklidného moře krásný drahokam, nebo v *Očekávání*, kde moderní svět ozubených kol se přizpůsobuje jednoduchému, ale o to více půvabnému tvaru skleněné mísy, nebo ve *Stole odpočinku*, který je jakoby živoucí důkaz krásy takzvané "vnitřní".

Jak říká rčení, je "mnoho povolanych, ale málo vyvolených". Ano, pouze ti, kteří vidí svým třetím okem, mohou pozorovat a vnímat svět krásných věcí. Okem, které není vůbec přísné, ale zato je chápavé, ne ostře pronikající, ale jemně nakukující za oponu, která nás dělí od světa věcí skutečně podivuhodných . . .

CHVÁLA KONKÁVNOSTI

(Výstava Jaroslava Matouše)

Byl to tuším náš fyzikář na gymplu (nebo že by matikářka?) kdo nám vysvětloval rozdíl mezi výrazy "konvexní" a "konkávní". To jsou totiž dva druhy zakřivených ploch, přičemž ta druhá je zakřivená dovnitř, tudíž schopná "udržet v sobě kávu". Jinými slovy chovat se tak, jak se každá správná nádoba chovat má.

Už od samého počátku mělo lidstvo problém, jak transportovat to druhé, tedy kapalné skupenství hmoty. Zanedbávali sice to plynné, o kterém vlastně ani pořádně nevěděli, ale na druhé straně dokázali ocenit to, že pevná hmota se dá *pevně* uchopit. Ale kapalina? Snažte se ji udržet v dlani - vždycky si nějak najde cestu ven. Ale naši předkové byli také dostatečně chytří na to, aby si všimli, že jim matka příroda poskytla předem hotové, přímo použitelné nádoby ve tvaru kokosové skořápky, kůry

některých plodů nebo dokonce prázdné mořské mušle. A tak vlastně vznikly první nádoby.

Později je dokonce začali vyrábět ze dřeva, z pálené hlíny, dokonce i ze skla. Nejstarší archeologické nálezy skla jsou téměř všechny ve tvaru nádob: lahví, sklenic a mís. Bylo v nich něco magického, něco, co lákalo lidi, aby je také hned ozdobovali. A stále to ještě dělají, ať už jsou to vázy, goblety, číše, poháry a podobně. Existuje také řada umělců, kteří tomuto umění věnovali svůj čas a talent. Jako třeba pan Jaroslav Matouš, jehož díla už byla na mnoha výstavách, v Německu, Japonsku, Španělsku a ano, i na EXPO. Pravda, on také umí nádherná barevná skleněná okna a i předměty *konvexní*, ale jeho *konkávní* díla mě upoutala nejvíc. A to hlavně svou barvou, formou či tvarem, ať už byla ze skla litého či řezaného, malovaného, zdobeného nebo kombinovaného, všechny krásné svým vlastním způsobem.

Ano, je něco posvátného v nádobách - ať už jsou to amfory, urny nebo dokonce i Svatý Grál. Ale také něco vábíciho a pokušitelského: proto jsou také mnohé dělány jen pro dekoraci, aby se tím staly ještě záhadnější. Mají totiž ty vlastnosti konkávnosti, kterých si všichni vážíme: krásu, něžnost a nádhernou femininitu.

UMĚLKYNĚ S MNOHA TALENTY

(Výstava Blanky Matragi - Kyselové)

Přiznám se, že jsem beznadějně mužský typ: ne že bych byl nějaký *macho-man*, ale když přijde na věci ženské, nejsem jaksi ve své kůži. My muži máme prostě jiné názory, jiný vkus. Ne, nestěžuji si, právě naopak, domnívám se, že je to dobře - to nakonec uznal i Stvořitel. když totiž zjistil, kolik má Adam nedostatků, rozhodl se, že může svou reputaci napravit jedinečně tak, že přivede na svět ještě Evu. A aby to mužští se svou ješitností lépe akceptovali, napovídal jim pak něco o nějakém žeburu, takže jim to trvalo několik milénií, než přišli na to, jak to vlastně bylo. Mnozí muži to ještě dosud neví, ale ti, co to ví, pak mají navzdory tomu - anebo právě proto - určitý strach před ženami, obzvláště před ženami mnoha talentů. Jako je třeba *Blanka Matragi - Kyselová*.

Když jsem zasedl ke klávesnici, abych napsal tuto esej, moje rozpaky se ještě znásobily. O čem napsat dřív? O jejím

návrhářském nadání, o jejích modelech, o jejích sklářských a uměleckých studiích v Čechách či o tom, že je také akademická malířka? A proč vlastně to píšu zrovna já? Ale pak jsem si vzpomněl, že píšu *esej* a tam je vše dovoleno (alespoň v těch mých esejích), tedy i určitá *dovolenost*.

Vezměme si třeba moje znalosti ženské módy: pravda, byl jsem už na několika módních přehlídkách - jen jako divák, prosím - ale pokaždé jsem se přistihl, že vlastně pozoruji více modelky, než to, co zrovna předváděly.

To se ovšem stářím nijak nezlepšilo, teda mým stářím. Je mi ale určitou úlevou, že nejsem. Jednou na Sheridan College v Oakvillu předváděly studentky nejnovější modely, nahoře teda zcela průsvitné. Když se v té parádě zcela nečekaně ocitly na podiu, páni profesori z hudební fakulty, kteří tam hráli dixieland, pak nemohli udržet nejen rytmus, ale ani melodii. Teda obzvláště jejich saxofonista, jehož nástroj ještě stačil do nastálého ticha zakvílet něco, co připomínalo spíše poslední píseň postřelené labutě.

Naštěstí mám manželku, Aťu, které věcem rozumí, jednak jako žena, jednak že vystudovala - právě v oné college - *umění odívání*. To je totiž tak: my dva máme úplně rozdílný vkus, takřka *diametrálně* rozdílný. Někdy dokonce žertuji, že ona má horší vkus než já, protože já si vybral ji, zatímco ona *jenom* mě. Jinými slovy, co se líbí jí, nelíbí se mně a naopak (snad jen s výjimkou mé osoby - já si se také líbím).

Pokud jde ale o módu, je Aťa v naší rodině jediný *arbiter elegantiarum*. Když jsem se zadíval do umění Blanky Matragi, líbilo se mi převelice, ale by jistě nestačilo. A tak jsem opatrně a s

předstíraným nezájmem ukázal Atě na obrazovce fotografie modelů *Blanka Haute Couture*. K mému překvapení byla At'a přímo nadšena. Dovedete si asi představit můj údiv: shodli jsme se v našem manželství na něčem takhle asi jen třikrát a když my dva se na něčem shodneme, tak už to musí být opravdu krásné, to mi věřte. Pravda, mohl bych tu mluvit o tom, jak se jí líbily ty které návrhy i nádherné róby - obzvláště ty s krajkami - a mnoho jiných věcí, na které nejsem autorita, ale já si myslím, že ten *pravý* důkaz jsem už zde uvedl.

Jak už jsem řekl, paní Blanka je žena mnoha talentů: kromě půvabných návrhů kostýmů a fotografií modelů je na výstavě i její *Blanka Crystal Line*, kolekce foukaného a ručně tvarovaného skla pro sklárny v Kamenickém Šenově. Sbíрка nás přitáhne nejen svou barevností, ale i elegantní formou, od tvarů jednodušších až po náročné skleněné číše, karafy či poháry. Umělkyně se tu opět vrací k něčemu, co vlastně nikdy nepřestala milovat: k tvorbě ze skla. A měl bych dodat "z českého", ale to ani není potřeba, protože kolekce Blanky Matragi-Kyselové se už sama zařadila do světové tradice českých sklářů.

ÚNIK Z TŘETÍ DIMENZE

(Výstava Pavla Trnky)

Náš svět je jasně tří-dimenzionální, tak nás to alespoň učili ve škole. A přece je to fikce: ty tři dimenze jsme si vymysleli jen proto, že nám to vyhovovalo. Mohli jsme si klidně vzít jiné číslo, třeba pět a nemuseli jsme měřit jen vzdálenosti, ale třeba i úhly. Jenže my už odedávna žijeme ve světě hranatém a krychle či kvádr je hlavní stavební cihla naší Zeměplochy či spíše *Zeměprostoru*. A přece: kolik dimenzí má koule? Jen jednu, jestli se mě ptáte. A opustíme-li naši zemi, ztrácí se i ten její jeden rozměr víc a víc, až nám zmizí úplně a zbude jenom ta "čtvrtá" dimenze, čas. A i čas tam běží někdy rychleji, jindy zase pomaleji. . .

Náš svět je ovšem nejen třídimenzionální, on je také značně omezený. Nejen těmi dimenzemi, pochopitelně, i když hlavně jimi. A tak jsme jako ten *mim*, který hledá únik zpoza fiktivní, skleněné bariéry a s roztaženými prsty šmátrá rukama po

povrchu, který tam není. Nebo jako sousedův pes, který má na krku speciální obojek a dostává elektrické rány, kdykoliv se přiblíží k drátu, který je zakopán kolem pozemku jeho pána. Navenek to působí téměř zázračně, ale je to jen elektronika, která ho dálkově ovládá. Otroka, který umí dobře poslouchat svůj obojek

Někdy si představuji, že právě za tím naším tří-dimenzionálním světem, za tou umělou bariérou, leží velký kosmos umění, prostor, kde se teprve naše mysl může rozběhnout správným směrem. Kterýmkoliv směrem. A je zajímavé, že k tomu "rozběhu" často potřebujeme právě sklo: ať už je to třeba dalekohled, mikroskop či jen ta skleněná koule staré věštkyne, která nám čte budoucnost. Anebo si vezmeme umělecké výtvary *Pavla Trnky*, skláře, malíře a sochaře; výtvary, které jsou obdivovány po celém tom našem, stále ještě tří-dimenzionálním, světě. Když jsem si je prohlížel, nemohl jsem se zbavit dojmu, že je v nich něco, co mi připomíná ten únik z třetí dimenze: ať už je to barva, která se difúzí prodírá ze skla, nebo napětí, které se nakonec vyrovná lasturovitou prasklinou, nebo dokonce i ta nádoba, ze které jakoby se někdo chtěl "prořezat" ven. Však i světlo, které projde prizmatickým hranolem, nám najednou ukáže své *pravé* barvy, duhový oblouk, za nímž najdeme - podle irských pohádek - onen schovaný poklad, bájný hrnec plný zlata.

Ano, sklo, zamrzlá kapalina, ten "solidus liquidus", na pohled nehybná, ale uvnitř vřící něčím, co je sice neviditelné, ale étericky všudypřítomné. Kousek skleněného meteoritu, který sem přilétl bůhví odkud. A my se díváme s úžasem na toho posla zdaleka, posla krásy průzračné a proto bezdimenzionální. Jako by to byl onen magický krystal, ten klíč, který otvírá dveře, jež vedou z našeho tří-dimenzionálního prostoru tam, kde už je jenom jeden rozměr: umění.

CESTA DOVNITŘ (Výstava Ivana Mareše)

Nikdy nezapomenu dojem, jaký udělaly Niagarské vodopády na mého otce, když jsem tam s ním konečně při jeho návštěvě u nás také zajel. Můj táta totiž býval velký tramp z *Osady údolí raků* a *Niagara* byla, podobně jako v té písni, jeho láska vzdálená a právě proto věčná. Jak tam tak stál a jeho oči ožily vzpomínkami, musel jsem mu závidět: žil jsem sice různě v Kanadě i ve Státech a pracoval v Anglii či v Tokiu, ale tady přede mnou stál velký cestovatel, který prožil větší dobrodružství než já. Necestoval sice s Canadian Pacific, ale zato lokálkou na Sázavu; nelovil lososy, ale jen pstruhy a nezdolal divoké proudy

Orinoka, ale zato ty naše, Svatojánské. Ono totiž nezáleží na tom, kde se to prožívá, ale jak do toho dáte celé srdce. Protože dobrodružství není dáno počtem majlí, které ujedeš či hranic, které přejedeš. Dobrodružství je zakleto v nás a je ho jen třeba objevit - není to cesta ven, ale spíše dovnitř.

To samé asi platí o umění: musíš se dívat pod povrch a odhalovat jeho tajemství vrstvu po vrstvě. A čím hlouběji jdeš, tím víc tě ještě čeká. Snad nejlépe to vidíme u uměleckých předmětů ze skla: jsou transparentní a přesto - nebo právě proto - tak tajemné. Jakoby v sobě schovávaly jiný svět, prostor, který je při vši té své průsvitnosti jakoby neviditelný. Takové jsou i umělecká díla Ivana Mareše. Není to jen díky mnoha zajímavým technikám, které používá - a o kterých víme, že jsou u skla značně složité a náročné - ne, je to hlavně výběrem jeho námětů a jejich provedení, stylizací tvarů a barevnou harmonií. A asi ještě mnohem víc, jak to dokazují jeho úspěchy v cizině.

Nejvíce mě zaujal jeho "Nautilus". Zajímavé stvoření - mořský *mollusk*, něco mezi šnekem a sépií, jediný přežívající živočich svého druhu, tedy už 450 miliónů let plus-minus nějaký ten milion. Žije si a vznáší se ve své mušli jako by se nechumelilo, jen občas roztáhne chapadla a uloví nějakého toho ráčka či krevetku. A přesto je to záhada sama: pohybuje se zcela moderní technikou - to jest tryskajícím *jetem*, proudem vody, kterou vypuzuje prudce z těla, asi jako raketa spálené plyny. A co víc: jeho skořápka se skládá s několika oddělení, ve kterých může měnit poměr vzduchu a vody, a tudíž stoupat či klesat jako moderní ponorka. Není divu, že i velký Verne dal lodi kapitána *Nema* jméno Nautilus. . .

Ale to není důvod, proč se mi "Nautilus" Ivan Mareše tak líbí - i když, pravda, u člověka, který miluje moře jako já, to na zajímavosti neubere, proč si to nepřiznat. Ne, mě něm hlavně zaujalo to, jak s delikátním citem zachovává nautilovu krásu přírodní, nebo chcete-li, přirozenou, a navíc

přidává ještě jinou, tu vpravdě uměleckou. Ano, právě tam, kde začíná naše představivost a poznávání krásy, začíná i umění. Někdy se mi zdá, že to je vlastně proces nekonečný - my si totiž tím vnímáním zároveň objevujeme i sama sebe, lépe řečeno toho našeho dvojníka, co v nás sice někde žije, ale kterého normálně nevidíme ani neslyšíme.

Vědci přiznávají, že ačkoliv tu *nautilus* na Zemi - pardon, chtěl jsem říci v moři - žije tak dlouho, o jeho životě víme poměrně málo. Proč, to sice nevysvětlili, ale není to tak těžké uhodnout: my o sobě také víme ještě dost málo . . .

DIMENZE VE SKLE

(výstava umělce Jana Exnara)

S broušeným sklem jsem se seznámil v Jizerských horách, ve vesnici, kam jsme jezdili na léto; bývalo prý tam asi dvacet brusíren a deset hospod - dnes je tam jen jedna hospoda a žádná brusírna. Ale tradice sklářů se drží dál, v Jablonci, v Železném Brodě i jinde a je to tak dobře. Broušené sklo má totiž v sobě krásu přírodních krystalů i tajemství materiálu, který je nejen průhledný, ale i částečně odráží světlo, trochu jako zrcadlo. Takže vlastně nikdy pořádně nevíte, co vidíte: skutečnost, odraz, hologram nebo i jen vlastní

představu, asi jako když se zadíváte do křišťálové koule kouzelníka.

Nikdy jsem nepochopil, jak dokázal Michelangelo vytesat Mojžíšovi ty jeho desky Desatera tak rovně a stejně je mi záhadou, jak je možno obrousit skleněný povrch do přesné roviny. Co ale vím je, že mě rovné plochy nějak fascinují. Vezměte si třeba jednu hranu krychle - protíná se se čtyřmi druhými hranami (se dvěma na jednom konci, se dvěma na tom druhém), běží paralelně se třemi jinými a se čtyřmi zbývajících je takříkajíc "mimoběžná". Jinými slovy, nikdy se s nimi neseťká; mívá se spolu, jak říkají Angličané, "jako lodě uprostřed noci", a každá utíká jinam.

A tak i naše myšlení se *někdy* stýká s myšlením těch druhých, *jindy* běží paralelně, řekli bychom analogicky a se zbytkem lidí se mívá úplně. A přece: mimoběžky se sice nemohou potkat, ale zkuste si je promítnout do jiné roviny a najednou už běží paralelně nebo se dokonce i protnou. A jako se rovnoběžky sbíhají v nekonečno, já věřím, že se mimoběžky protínají zase v té další, jiné dimenzi.

To vše mě napadá, když se dívám na skleněné výtvary *Jana Exnara*, umělce, který dává té geometrii nový prostor potřebný k životu. Tady už ale nejde jen o roviny skleněné, ale právě o tu další dimenzi. Ne náhodou pojmenoval některá ta díla třeba *Prohledávání prostoru* nebo *Kontakt prostorů*. Jde o prostor, kde se potkávají naše myšlenky. A umělec k tomu přidává navíc ještě další dimenzi - krásu.

OSLAVA SVOBODNÉHO DUCHA

(Výstava Adolfa Borna)

Jeden z prvních filmů, který jsem kdysi v Montrealu - to když jsem se tam usadil - také uviděl, byla zfilmovaná kniha Joy Adamsonové, u nás přeložená jako Příběh lvice Elsy. Film a jeho, tehdy už světově proslulá titulní melodie, jsou všude po světě známy pod originálním názvem „Born Free“. Rád si hraji s představami a myšlenka, že by někdy vyšla kniha stejného názvu, s podtitulkem „Ilustroval Adolf Born“, byla jaksi to první, co mě tehdy napadlo. Jen žertem, pochopitelně. A také mě zajímalo, jak vlastně autorka na ten název přišla, neboť mi zněl nějak povědomě.

Nebylo to tak těžké uhodnout: říká to totiž hned samotné motto. Je to citát z bible (Skutky apoštolů, kapitola 22), kde je popsána scéna zajetí apoštola Pavla. Když ho totiž vojáci zatýkali, prohlásil, že je římským občanem. Setník

od legionářů mu na to řekl: „Já jsem si svou svobodu musel draze zaplatit“, na což Pavel odpovídá: „Já se svobodný už narodil (*I was born free*).“

Adolf Born se narodil nejen jakožto duch volný a svobodný, ale počítám, že i v jiné době, než mu bylo původně předurčeno. Jen tak si vysvětluji jeho rozmanité zájmy a talenty, jeho pracovitost a schopnost rozdávat krásu. A tak si tu, v naší uspěchané době, klidně žije v čase, který je blízký jeho srdci a v prostoru, ve kterém je obklopen svými dobrými přáteli: muži v cylindrech, ať už s plnovousy či šavlovitými kníry, ženami na pohled bezbrannými, leč plně vyzbrojenými svými vnadami, cirkusáky i mágy, Turky s fezy a moslemíny v turbanech, osobami v maskách vypůjčených nebo i vlastních a zvířaty všeho druhu - ano, ovšem, má tam také i lvy.

Všichni jsou tam spolu spokojeni a i když vidíme, že mají také své problémy a trable, každý ten obrázek je podbarvený jakousi všeobjímající pohodou. Postavy se usmívají, tu přímo, tu jen v duchu, a všude je i ten nezbytný kus humoru, ne toho zlomyslného, ale toho usměvavého, všechápajícího, jinak řečeno bornovského. A ještě tam objevíme hodně optimizmu, protože bez něho by jinak ani nemělo cenu žít.

Ano, Adolf Born je malíř a ilustrátor, karikaturista i tvůrce filmů, nestor našich grafiků (ale rozhodně ne patriarchy), člověk nadmíru pracovitý, ale i bonviván. Nebudu zde jmenovat, kolik knih ilustroval, filmů natočil, kolika světových výstav se zúčastnil a kolik cen vyhrál (dvě dokonce v již zmíněném Montrealu). Je jich prostě tolik, že se ta čísla na různých stránkách internetu liší dokonce i o několik desítek! Ne, řeknu radši to, co každý přesně víme, totiž kolik radosti nám tím

udělal: hrozně a moc. Jak to dokázal, to ví asi jen on sám; u jiného by to jistě zabralo alespoň pět životů.

A to vše, zatímco si klidně žije, duch volný a svobodný, ve svém časoprostoru, kterému říká „můj svět“ a já ho navíc podezřívám, že je tam svrchovaně šťastný. V časoprostoru, kam se mu vejde císař Rudolf se všemi jeho sbírkami a alchymisty, celé Rakousko-Uhersko i s Radeckým, nešťastný král Ludvik z Bavor s jeho pohádkovým zámkem a já nevím, co všechno ještě.

S blížícím se výročím by bylo na místě Mistrovi také popřát všechno nejlepší, ale obávám se, že to vyzní jaksi nadbytečně - jak je vidět, to nejlepší už mu bylo dávno dopřáno. A skrze něj, též i nám.

UMĚNÍ NEZÁVISLOSTI. (Výstava Jaroslava Róny)

Jsou lidé, kteří to vzdávají, ještě než začnou. Jsou lidé, kteří začnou a pak to teprve vzdávají. A pak jsou ovšem lidé, kteří to nevzdávají ani potom - ti, kteří to nevzdávají nikdy.

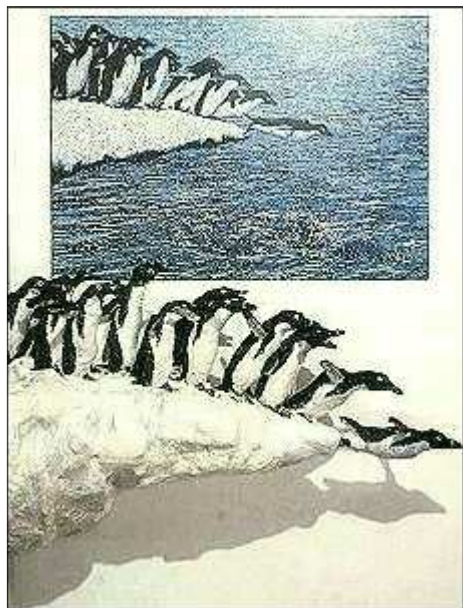
Vezměte například mně: kdysi jsem přestával kouřit. Pravda, zase jsem *přestal přestávat*, ale nikdy jsem se nevzdal a opět jsem začal přestávat znova. A stal jsem se v tom přestávání tak dobrý, že jsem v tom mohl pomalu i dávat lekce těm, co chtěli přestat. Měl jsem v tom totiž víc zkušeností, než ti ostatní - přestával jsem víc než dvacetkrát. Nakonec jsem ale opravdu přestal, už ani nevím jak. Prostě jsem na to *přestal* myslet - asi proto, že je to, jak se říká, "všechno jen v hlavě".

Myslím, že v umění je to také tak: když se mermomocí snažíte přizpůsobit tomu, co se "zrovna žádá", budete pořád začínat, ale nikdy se nedopracujete k cíli - prostě proto, že žádný nebudete mít. Ne každý tohle ví, ale myslím, že *Jaroslav Róna*, sochař a malíř, to chápe velice dobře. Už od začátku si zvolil svou cestu a nezdržoval se příliš tím, co si o tom druhí myslí. A úspěch se dostavil. Jeho díla se stala součástí mnoha sbírek a výstavy následovaly jedna za druhou.

Jak je to možné? Je to vlastně docela jednoduché: umělec musí být nejen ten, kdo umění vytváří, ale také i svůj největší kritik. Nikdo jiný neví jako on, co svým dílem chce říci a sotva mu tedy může někdo říkat, jak to dělat. Právě naopak: kdyby byl Jaroslav Róna příliš dbal na kritiku, ztratila by jeho díla onu bezprostřednost a pozoruhodnost. A to platí o jeho sochách, které mi opravdu učarovaly, o jeho *vitrajích*, které spojují hru světla a barev v uchvacující kombinaci, anebo i o jeho obrazech, kde se forma a námět vzájemně doplňují.

A vidíte - málem bych zapomněl - chcete-li být nezávislí, musíte být ve všem, co děláte, také opravdu dobří, protože nezávislost začíná vírou v sebe sama.

UMĚNÍ LINORYTU. (Výstava Michala Cihláře)

Přiznám se, že pro mě byla vždy technika linorytu něco záhadného, jakoby určité tabu. Asi proto, že jsme jednou s bráchou doma porýhali linoleum, když jsme stěhovali nábytek a poučili se, že už to není možno opravit. Podobně jsem se nikdy nezabýval dřevorytem - měl jsem dost problémů s tím, když jsem začal vypalovat obrazy plachetnic a to horkou jehlou do dřeva, tedy jednou z technik, která také nic neodpouští. U vícebarevných linorytů to už pak není jen technika, ale přímo věda.

O to víc mě ale uchvacuje pohled na linoryty od někoho, kdo tuto techniku ovládá a Michal Cihlář je rozhodně jedním z takových umělců - koneckonců jeho výstavy to už dávno potvrdily. Ovšem on. se nezastavil jen u linorytů, ale navrhuje také poštovní známky, dělá ilustrace a kašírované plastiky;

například jeho *Tučňáci* jsou přímo neodolatelní. A také koláže, plakáty, tapety i gobelíny - mimochodem, nepřipomíná vám jeho *Hejno* trochu malby Escherovy? A to nepočítám jeho vícebarevné linoryty nebo ty, co jsou vybarvené ručně či pomocí počítačové techniky, která nás dnes fascinuje svými téměř neomezenými možnostmi : . .

Technika sama je ovšem pro umění něco jako dopravní prostředek - důležitější jsou hlavně myšlenky, které "veze". A ty se dají opět vyjádřit různě: obsahem, formou, stylem. To vše se projevuje u linorytu jinak než u malby či kresby, tak například vyjádření tří dimenzí, hloubky pohledu nebo barevných odstínů. Podobně jako tzv. *dithering* u elektronické grafiky nebo v malířství známý *pointilismus*, síla čar či jejich konfigurace vyvolává u linorytu zvláštní, specifické efekty. Dalo by se říci, že úloha čáry a barvy je tu jiná, než u klasické malby. Právě proto nás konečný výsledek tolik uchvacuje - ta unikátnost podání a provedení, které někdy i graficky zjednodušuje, aby mohlo ukázat daleko hlubší či naopak globálnější pohled. Ano, ten jiný, ale hlavně bohatší pohled na svět kolem nás.

SVĚT VŠÍMAVÝCH OČÍ

(Výstava Bohdana Holomíčka)

Říkají, že malovat je těžší, než fotografovat. Dovoluji si o tom pochybovat: malíř si koneckonců může namalovat co chce, jak chce a jeho fantazii se meze nekladou. Fotograf si to dovolit nemůže - realitu dost dobře přemalovat nelze, už proto, že ona je sice jen pozadím pro myšlenku, ale právě proto není o nic méně důležitá. Pravda, můžeme použít různé filtry, úhly záběru a ještě pár *know-hows*, a ano, můžeme obdivovat techniku podání, ale ta sama ještě z fotografie umění neudělá.

Bohdan Holomíček to ví a na jeho fotografiích příliš takových "triků" ani nenajdete. Snad proto volil fotografii černobílou, aby barvy nezakrývaly onu šedou, často smutnou skutečnost - aby se v nich nerozpustilo to kouzlo okamžiku a jinde zase ono trvání v čase. Jeho krkonošsko-jizerské lodičky, které sám znám ze skutečnosti a stejně dobře poznávám z jeho fotografií, tu ožívají uprostřed scenerie, která dnes už také pomalu mizí.

Jde vlastně jen o to, zachytit na malé fotografické desce ty malé, mizivé okamžiky, takové, které se už třeba nikdy nebudou opakovat. Okamžiky, kterým se říká všelijak, ale většinou jen "vzpomínky". A není to cíl malý, ukázat nám svět takový, jaký je, lidi se všemi jejich radostmi i bolestmi, nadějemi i zklamáními. Stačí se podívat na ony fotografie a vidíme, že k nám tady mluví nejen člověk-fotograf, ale i člověk-básník.

Přitom nic nezatajuje ani nepřidává - není to ostatně potřeba, když se snažíme vniknout do hloubky lidských pocitů. Jeho svět je reálný, ale přitom zcela nevšední. A jeho hrdinové jsme my sami.

SOCHY, KTERÉ VYPRÁVĚJÍ

(Výstava Olbrama Zoubka)

Mohl bych tu popisovat, jaký dojem na mě udělaly i ty druhé sochy pana Zoubka, ale spokojím se jen jednou a sice *Klytaimnéstry*, která mě upoutala nejvíc. Její příběh je vcelku prostý: začíná tím, že její manžel, král *Agamemnon*, odchází do trojské války, aby osvobodil *Helenu*, nevlastní sestru *Klytaimnéstry* a legální manželku jeho bratra *Menelaa*. Jak dalece se asi Helena únosu *Paridem* bránila, je ovšem jiná otázka. *Klytaimnéstra* si v manželově nepřítomnosti najde milence, se kterým svého manžela po jeho návratu zabije - a to i s jeho milenkou, kterou si z té války přivezl. Podle jedné verze mu totiž *Klytaimnéstra* navlékne košili, kterou sama ušila, ale zašitými rukávy, takže se nemůže bránit. Za to je pak potrestána tím, že ji zabijí - i jejího milence - její vlastní děti, *Orestes a Elektra*.

To vše by se mohlo zdát jako výborný námět pro Shakespeara, případně pro novodobé diváky ve formě soap-opery. Jenže už *Aischylos* ve své hře *Agamemnon* naznačuje, že to tak prosté nebylo. Autor *Peter Graves* dokonce poukazuje na to, že *Agamemnon* předtím nejprve *Klytaimnéstře* zabil jejího prvního manžela i její dítě, ještě nemluvně, a pak si ji vzal za ženu jen z pozice síly. *Agamemnon* dokonce později neváhá obětovat život jejich vlastní dcery *Ifigenie* na oltáři války. A to nepočítáme ani životy deseti tisíc jeho vojáků, výkvětu *Řecka*, kteří padli v oné nesmyslné trojské válce. Nespokojenost s tyranem *Agamemnonem* byla zřejmě všeobecná a jeho smrt najednou nabývá i odstín politický. Tento význam dává celému příběhu i *Stuart Mc Carrel* (ve svém dramatu *Voices, Insistent Voices*, uvedeném na newyorské scéně)

To vše pochopitelně ze sochy *Olbrama Zoubka* nevyčteme, ale zato uvidíme v její tváři tragedii ženy, která se ocitá v rozporuplném prostředí násilí. Tušíme její bolest, když ztratí své drahé a její odpor k muži, který tu ztrátu způsobil. Po těžkém rozhodování, zda použít násilí proti násilí, se rozhodne pro tuto jedinou cestu k odstranění tyranu. V neposlední řadě vycítíme z její tváře i hrůzu z toho, co provedla a strach, který číhá v pozadí. Zatlačena ke zdi, bojuje ale marně proti svému osudu. A najednou k ní cítíme spíše sympatie, neboť nám připomíná něco, co už také známe.

V řeckých tragediích neměli lidé proti vůli bohů žádnou šanci. V dnešním světě ji máme, díky bohu.

ZRCADLO SVĚTA.

(Esej pro výstavu Jana Saudka)

Nevím, zda Bůh opravdu vytvořil ženu z Adamova žebra, nebyl jsem při tom. Ať to bylo, jak to bylo, jedno je jisté: od té doby máme my muži představu, že ženy jsou to, co nám nejvíc chybí a tak vznikla naše touha po nich, touha nekonečná a neuhasitelná . . .

Jak přecházela staletí, měnila se i estetická měřítká na ženskou krásu: od naší pramáti z Věstonic, přes chlapeckou Twiggy až k ženám-kulturistkám, všechny ženy se podřizovaly rozmarům módy či vkusu a formovaly či deformovaly svá těla do nových forem. Asi proto mi trvalo dost dlouho, než jsem pochopil, že každé ženské tělo je stejně krásné: od klasických řeckých soch - zcela určitě trochu idealizovaných - až k macatým měšťkám Albrechta Dürera. Všechny jsou vlastně jen projekcí našeho pohledu na plátno našich představ. A přitom mají tolik společného: jsou tak krásně oblé, tak krásně tří-dimenzionální! Jsou to milostné dárky, které se liší jen tím balením.

Málokdo to ví a umí vyjádřit lépe než *Jan Šaudek*. Když jsem se toulal po Internetu, abych našel stránky s jeho jménem, bylo jich tam tolik, že jsem je ani všechny nestačil navštívit. Některé mě překvapily tím, jak detailně se věnovaly jeho dílu, jiné tím, že je klasifikovaly jako "erotickou fotografii". Pravda, *Eros* je řecký bůh lásky, zrodil se jako syn *Chaosu* a *Afrodité* (bohyně krásy a plodnosti - něco jako římská Venuše) a byl zobrazován většinou jako *Kupid*, amorek s lukem, šípy a nestydatě vystrčeným nahatým zadečkem. Ano, přesně tak, jak ho vymalovali v slavnostní síni libeňského Zámečku, když měla přijet na návštěvu císařovna Marie Terezie.

Ovšem v dnešní době má slovo erotika mnoho dalších odstínů, hlavně ten *eroticky dráždivý*, ale mýlil by se každý, kdo by si myslel, že je to to hlavní, o co u Šaudekových fotografií jde: u něj to ženské tělo totiž jen *podpírá* ještě další, silnější ideu. A ta je v něčem jiném: v zobrazení našeho "lesku a bídy" (pan Balzac promine) a v hlubším poznání našich radostí a bolestí, toho našeho celoživotního putování po této někdy ohromně velké a jindy zase proklatě malé planetě.

Dílo Jana Saudka, fotografa a spisovatele (ano, i internetový Amazon mu vydal pár knih) si už dávno dobylo Evropu, Ameriku i Austrálii. Ne pro ta někdy obnažená, jindy oblečená těla, ať už ženská či mužská. Ani ne pro jeho často použitou konstelaci tří rovin - *zed', okno, obloha*, kde každá sama o sobě slouží svému účelu, ale teprve dohromady vytvářejí kompletní obsah. Ne, je to proto, že každá ta fotografie je vlastně zrcadlem, do kterého se promítá ta naše malá světská

komedie, ve které jsme my všichni nejen diváci, ale zároveň i herci. A to vše jemně prostupuje ještě určitý humor, bez kterého by to ani nemělo ten správný účinek.

Ale život není jen komedie - je to tragikomedie s příchutí hororu (třeba voják v sérii *Target* nebo oběšenec na *plakátu s vodkou*). My všichni máme totiž i stejné nepřátele: nemoc, stáří a smrt. A umělec Jan Saudek nám ve svém díle ukazuje jejich pravý opak: radost ze života, krásu lidského těla a naše děti - tu naši nesmrtelnost . . .

CESTA V ČASE A NADĚJI.

(Fotografické dílo Pavla Štechy)

Prožíváme v životě různé chvíle: veselé i smutné, osobní i společenské. Někdy jsou to malé okamžiky, dokonce i jen vteřiny, které stejně rychle přijdou a odejdou - a už je víc neuvidíš. To jsou právě chvíle jako stvořené pro fotografování, a těm fotografiím se pak říká dokumentární. Pak je ovšem ještě fotografie dokumentární a zároveň umělecká. Ta nejen dokumentuje, ale ještě jakoby analyzuje tu či onu chvíli, dobu nebo prostředí. A vyzdvihuje to podstatné. Nejde jí jen o záznam, ale hlavně o navozování atmosféry. Proniká jaksí přímo do duše lidí či situací, které zachycuje.

Takové je fotografické dílo učitele fotografie na FAMU, zakladatele atelieru fotografie na UMPRUM a bezvadného člověka Pavla Štechy. A také mnohonásobného autora knih: kouzelná je například jeho kniha "Praha - průchody a pasáže", zobrazení onoho tajemného světa, docela odlišného od našeho, řekl bych 'svět Egona Erwina Kische', který dokonce

kdysi také napsal esej "Monografie průchodů". Je to svět, který mi také už kdysi učaroval, svět lidí, kteří žijí jiný život než my, ta uspěchaná generace. Je to svět pozastavení a přemýšlení, svět bohužel už také pomalu mizící . . .

Nejvíc mě zaujaly autorovy fotografie ze srpna 1968. Zažil jsem ty smutné dny dokonce sám osobně, ale kolik bych asi musel popsat stránek, abych vystihl to, co říká jeho jedna, jediná fotografie - a pochybuji, že bych přitom pověděl tolik, co ona. A už vůbec ne tak dobře, jako to umí oko jeho kamery, oko umělce. A co je ještě pozoruhodnější: z jeho fotografií dokonce vidím, že jsem se tehdy ani moc dobře nedíval kolem sebe . . .

Podobný dojem na mě udělaly i fotografie z doby okupace, kterou jsem už nezažil - odlétl jsem tehdy do Londýna a pak jsem místo cesty zpět "omylem" nasedl na letadlo, které mě odneslo do Kanady. Také listopad 1989 jsem neprožíval doma. Pravda, byli jsme tehdy pořád u televizních obrazovek, abychom viděli, co se děje ve vlasti a vítali jsme novou svobodu stejně nadšeně - ale tady v Čechách to bylo něco jiného, tady se opravdu rodila. A každá ta tvář na těch fotografiích, to je jeden život ztracený a znovu nalezený, jedna malá historka z příběhu jedné velké doby. A když se člověk na ty fotografie zahledí, a hlavně když se přitom zamyslí, tak je mu líto, že si toho už dnes někteří lidé neumí vážít. Protože ač přitom byli, oni to vlastně neprožili. Vzpomínám na svůj první krásný pocit svobody, bylo to prostě nepopsatelné. Ale sotva to mohu srovnávat: byla to pořád jenom v cizině.

Život se nezastavil a umělec zůstal svému poslání věrný dál. Pravda, hodnoty a cíle se trochu změnily, život totiž nejsou jen ty velké okamžiky, ať už smutné či radostné. Život se také skládá z mnoha okamžiků malých, všech pomalu navlékaných, den po dni, na náhrdelník času. Ne každý den je svátek a přesto musí jít život dál. I tuto poezii všedního dne najdeme v díle Pavla Štechy a jeho pohled je stejně bystrý a hluboký. A co víc - nacházíme v jeho díle i naději, protože - proč si to nepřiznat - ani optimistou se člověk jen tak nenarodí, ale *musí se jím teprve stát*.

STÁT, NÁROD A ČLOVĚK.

(psáni pro Fotografickou výstava "Český člověk")

Ano, my Češi máme *český stát, český národ a českého člověka*, ale tyto tři kategorie se podstatně liší.

Vezměme to popořádku: Češi už měli v historii mnoho různých států. Některé z nich by dokonce nedaly české občanství ani samotnému praotci Čechovi, protože se, jak známo, nenarodil na území Čech. A to, že vlastně odešel na západ, by mu za protektorátu a *prosovětorátu* dokonce jen ublížilo. Jinak řečeno, stát samotné češství ještě nedělá.

U kategorie nazvané "český národ" je to ještě složitější: máme totiž Čechy, Moravany a Slezany, kterým všem říkáme jednoduše *Češi*. Navíc poslední výzkumy prý ukázaly, že v našem DNA máme velkou část keltského *genomu*. Asi na tom něco bude, protože moje jméno uměli v Londýně správně vyslovit - aniž by se mě zeptali - jen dva Welšané, kteří se mnou pracovali ve *velkopožírárně* u Lyonsů, jak ji ve svých *Anglických Listech* vtipně nazval už Karel Čapek. Problém je, že já naopak - ač pseudoKelt - jejich jména vyslovit

neuměl, ovšem to se prý stává i Angličanům. Ale zpět k té historii. Jak je to vlastně možné? Došlo snad v Čechách k mírumilovnému smíchání a následné symbióze dvou národů? No prosím, Češi měli vždycky holubičí chování; to jistě každý ocení - pokud nepočítáme názor pražských soch :-). Ale že by tehdy ani ti *Bójové* jaksi nebojovali?

"*Český člověk*" je ovšem naopak něco zcela jiného, konkrétního, unikátního. Tady jsme s naší definicí opravdu doma. Mluvíme totiž o člověku naší doby, stejně jako fotografie stejnojmenné výstavy *Jana Malého, Jiřího Poláčka a Ivana Lutterera*. Stačí se do nich zadívat a chápeme, kde ta unikátnost je. Snad právě proto, že jejich fotografie nic nepřikrášlují, nepředstírají a ani se nesnaží jim přidávat nějaký ten význam navíc. Často jsem v cizině pozoroval, jak si český člověk umí poradit se vším a všude, jak samostatný a nápaditý umí být. Snad proto, že naše historické zkušenosti nás naučily nedůvěřovat nikomu a věřit jenom sobě. A není divu: málokterou zemí promaširovalo tolik armád sem a tam, ať už to byli hordy Hunů, napoleonští granátníci nebo ruská soldateska.

Dnešní českou avantgardou jsou ve světě hlavně čeští umělci a sportovci. Díky komunikační revoluci se ovšem cizincům při vyslovení jména "Hašek" vybaví nejprve hokejista a teprve pak i autor Švejka. Výstava "Český člověk" tudíž pomáhá vytvořit i obraz dnešního, prostého Čecha a Češky, na povrchu trochu skeptického, ale uvnitř s city, které klokotají možná ještě víc než u Italů. Nikdy jsem nepochopil, jak je možné, že my Češi se v cizině poznáme už na dálku. Nedá se to prostě vysvětlit a nějaký ten "český" stereotyp tu sotva najdeme. A přece máme mnoho společného. Zadívejte se do těch fotografií a možná, že na to přijdete sami.

KRÁSA TĚLESNÁ.

(Výstava Ladislava Kuklíka)

Abychom si rozuměli: nemyslím krásu těles, ale krásu těla, převážně toho ženského, pochopitelně. Ano, jsou různé druhy krásy a v jejich uznávání se my lidé značně lišíme, o ně se hádáme a svádíme po staletí kruté boje i souboje. Ale v jednom se shodneme všichni: ženské tělo je prostě krásné, s tím se už nedá nic dělat.

Vlastně dá - můžeme objevovat nové a nové pohledy na ženskou krásu, tak jako to dělá malíř *Ladislav Kuklík*. V ženském těle je totiž zakleta ona poezie, kvůli které jako študáci píšeme procítěné, leč neumělé básně a jako staří ženáci ztrácíme hlavu, když nám přejde nějaká žena přes cestu.

Ženské tělo v nás totiž způsobuje chvění nejen hormonální, ale i bázlivou úctu před Tvůrcem, který něco takového stvořil. Neboť vězte, že Bůh nejprve vyrobil muže jakožto prototyp a pak teprve stvořil ženu, jakožto dílo umělecké.

Pravda, řeknete si, že ze mne mluví jen mlsný staroch, ale pravda je, že ženskou krásu uznávají i samy ženy - a to už je co říci. Ovšem ony mají ke svému tělu poněkud jiný vztah: zatímco muži dávají u žen přednost nuditě, lépe řečeno svlékání, ženy se snaží své tělo zakrývat látkou, často ke škodě nejen své, ale i té druhé poloviny lidstva. Na druhé straně ale neznám ženu, která by nechtěla být alespoň jednou malována malířem, a to právě v onom starodávném rouše Evině. Nebudu to raději zde dále rozvádět, jen podotknu, že je mi někdy líto, že nejsem malíř aktů, abych si tohle moje tvrzení také ověřil v praxi . . .

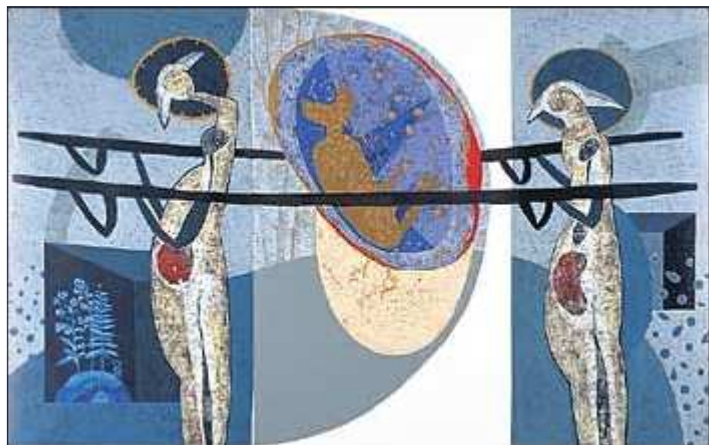
Nebudu se zde ani snažit pátrat, v čem ta krása ženského těla vlastně je, ostatně pan Kuklík to umí říci svým dílem daleko lépe a radostněji. Krása tělesná se totiž musí vnímat smysly, je tedy už sama o sobě smyslná. Hlavně ji ovšem procitujeme očima. A vidíme ji všude, třeba i v úsměvu *Mony Lisy* - i když, pravda, kunsthistorici prý objevili, že jí vlastně *Leonardo* namaloval tvář svoji, ovšem bez plnovousu. Možná, že tím chtěl říci, podle jednoho starého anglického přísloví, že "krása je v očích toho, kdo ji vnímá."

Ale nedejme se mýlit, namalovaný akt je něco zcela jiného než fotografie. Vyjadřuje jaksi větší úctu objektu k objektu - ze stejného důvodu si asi do chrámů dáváme obrazy *Pánaboha* a ne jeho fotografie. A třeba právě proto se ženy tak rády dávají malovat, kdo ví. Ale možná je to i proto, že ta namalovaná krása přetrvává věky a je pořád mladá . . .

ZAHRADY POZNÁNÍ A ZAHRADY ŽIVOTA.

(výstava umělce Ivo Křena)

Slovo *zahrada* mě vždy fascinovalo. Nejsem lingvista, tak nemohu určit původ toho slova, zda jde o "místo zahrazené" či "za hradbami", ale koketuji s myšlenkou, že jde o místo "za hradem". Ano, v dnešní době, kde "náš dům je náš hrad", si také pěstujeme zahrady - dříve ještě šly kolem dokola domu, dnes už při malých parcelách jsou většinou už jen za domem, tedy "za hradem". Mimoděk mě ještě napadají různé zahrady, jako jsou třeba ty královny Semiramis (které jsou jedním ze sedmi divů světa, pardon, byly :-)) nebo ty královny ze Sáby, kde jedna květina má dokonce ještě dnes její jméno.

A pak je tu ještě zahrada ráje, to místo, odkud nás nevyhnal archanděl Gabriel s plamenným mečem, ale naše - s odpuštěním - civilizace. Místo, kde jsme žili ještě jako děti, ale které se stalo už jen zahradou vzpomínek. Už jsem tu kdysi psal, jak jsem měl jedno zajímavé interview s Terry Pratchettem - mluvili jsme o ráji a o stromě poznání. Terry mi tehdy připomněl, že v ráji byly dva stromy: strom poznání a strom života. Pravý důvod vyhnání z ráje byl ten, že byl strach, že by lidé pojedli z toho druhého stromu a žili by věčně. Škoda, nestalo se. Pak je ovšem také zahrada lásky, ale to už bych zabočil příliš do poezie.

Linoryty umělce Ivo Křena jsou, alespoň podle mne, také jakési zahrady poznání a života. Není ale lehké se jimi probrat, ale odměnou pak je právě ono poznání. Protože zahrada, jak to bývalo ve starém Řecku zvykem, je místo vhodné nejen k odpočinku, ale i ke studiu a k poznání téměř filozofickému. Tam našli například stoikové svůj vyrovnaný postoj k životu - ale která filozofie vlastně nestuduje život anebo alespoň jeho část?

Křenovy linoryty ovšem slouží také k naší potěše a také - jak podezřívám - i malíře samotného. Mluví k nám o tom, že byly dělány s radostí, skoro bych řekl s láskou. Jsou to jakési zahradní slavnosti, symfonie barev a tvarů, s podtextem, který si ovšem už musí najít každý sám. A to je také důvod, proč jsou známy po světě, ať už díky výstavám nebo soukromým sbírkám. A také proto, že dokumentují jednu nepřilíš známou pravdu: že totiž poznání je kus života a život sám že je jedno velké poznání.

CESTOU POZNÁNÍ.

(Dílo Josefa Mouchy)

Kdysi jsem si myslel, že cestovat znamená podívat se někam ven a něco vidět, slyšet, vnímat a procítit. Teprve později mi došlo, že cestovat znamená hlavně něco *poznat*. Cestovat se dá ovšem na různá místa a různými prostředky, ale to není to nejdůležitější: vtíp je v tom, kam se chceme vlastně dostat a co budeme dělat, až tam budeme . . .

Tak řekněme, že si vyjedete na francouzský *Cote d'Azur*, navštívíte Cannes, Monte Carlo a nakonec se zastavíte v *Nice*. A máte na vybranou: procházet se v muzeích *Marka Chagalla* či *Henriho Matisse*, nebo vylézt nahoru k *Le Chatteau* anebo se jen tak

natáhnout na pláži na přinesenou rohožku. A hle - nakonec se stane, že ve všech třech případech můžete mít poznání úplně stejné: když jsme totiž později šli nahlásit na policii, že nám ukradli ze skříňky na nádraží zavazadlo, potkali jsme se tam i s párem německých novomanželů, kteří strávili celé odpoledne na pláži a kterým díky podobné zkušenosti zbyla dokonce jen ta rohožka ze slámy. Nevím, jestli tady nevyzrazuju nějaké tajemství, ale francouzští policajti nám řekli, že to určitě udělali Italové a my zase dělali, jako že jim to věříme.

Ovšem taková společná poznání jsou celkem výjimečná a většinou si kromě suvenýrů všichni odnášíme domů i zajímavé dojmy. Málokdo je ovšem umí tak zachytit, jako *Josef Moucha* svým objektivem. Je to také proto, že nejde jen o pouhé dokumentární fotografie, ale o celé komposice, o projev veskrze umělecký a značně sofistikovaný. V nich je právě ono specifické poznání, ta směs mizivých okamžiků i permanentních dojmů. Komposice, ve kterých cítíte náladu toho či onoho místa, tu jejich atmosféru, která z nich vyzařuje. A nechybí na nich pochopitelně ani lidé, protože - jak jsem sám po dlouhém tápání poznal - to je všude to nejzajímavější: oni totiž to prostředí nejen vytvářejí, ale i sami tvoří jeho část. A hlavně je tam onen věčný pohyb, protože každé pozorování má i svou dynamiku.

S údivem sleduji Mouchovy fotografické variace různých míst v Evropě, ta jména měst, kde jsem byl nebo nebyl, ale kterými ke mně umělec mluví společnou řečí poznání. Poznáním místní atmosféry, skoro bych řekl něco jako jejího aroma. Jsou to *snapsoty* cestovatele - sběratele dojmů, které jen potvrzují staré přísloví, že rozkoš cestování není v tom, že se někam podíváme, ale v cestování samotném. V jeho pohybu, v jeho ustavičném vdechování dojmů.

LÉČBA SMÍCHEM

(výstava umělce Jiřího Slívy)

Nevím, jestli je pro autora humoristických kreseb větším potěšením to, když se jeho obrázkům lidé smějí nebo to, když se nad nimi zamyslí. Pro Jiřího Slívu to ale jistě není problém: u jeho obrazů dochází k obojímu.

Což je opravdu úspěch, protože to první je legrace a to druhé je docela vážná věc. Ne, že by humor nebyla vážná věc, ale dostáváme zde určité dilema: to první je k pobavení, to druhé k poučení a spojit to dohromady, to už chce jaksi Komenského, že ano. Navíc musí autor

také udržovat určitou rovnováhu mezi těma dvěma složkami, jinak by ho diváci mohli špatně pochopit.

Bavit lidi je ovšem věc nevděčná: vzpomínám, jak mi jeden kolega v práci sdělil, že mu jistý vtip už říkám po páté. Na jeho omluvu mohu říci jen to, že to byl právník. Hbitě jsem mu sice odpověděl, že jsem měl dojem, že mu to předtím čtyřikrát nedošlo, ale mně samotnému zbyl jen hořký pocit, že ztrácím asi paměť nebo co je o hodně horší, humornost.

Na rozdíl od mého humoru je ten Jiřího Slívy osvěžující a prakticky nevyčerpatelný. Nevnučuje se, ale naopak jemně přitahuje a o to má také silnější účinek. A my se u každého toho jeho obrazu zastavíme a obdivujeme jeho neutuchající nápaditost a jeho neortodoxní pohled na věci, o kterých jsme si mysleli, že nám žádnou novou myšlenku už asi nepřinesou. Jako třeba taková obyčejná věc jako je káva.

Říká se, že veselá mysl je půl zdraví. A já dokonce věřím, že v budoucnosti se budeme místo k lékařům a psychiatrům chodit léčit na výstavy humoristických kreseb. Rozhodně to bude zábavnější a poučnější. Ale pozor: jako každý lék, může i humor vyvolat případnou narkománii, pardon - *vtipománii* . . .

HOLDOVÁNÍ ŽIVOTU (Výstava Sary Saudkové)

Kdysi jsem napsal povídku, ve které jsem popisoval, že malíři vidí krásu jinde, než my ostatní. Pro ně je víc zajímavá ta tvář, která je, jak se říká, popsána životem - co vráska, to zážitek. „To se mi to pak maluje,” řekl mi jeden, „to je ti člověče úplná nádhera!” To samé platí zřejmě i pro fotografy: panenská, životem ještě nezvrásněná tvář je jistě hezká, ale zajímavá není – zrovna tak jako není zajímavý čistý, ještě nepopsaný list papíru.

A Sára Saudková v těch tvářích umí číst věru dobře – a nejen ve tvářích, ale po celém těle. Svým objektivem objevuje krásu života; pravda, někdy téměř krásu věstonickou, ale proč si to nepřiznat: vypadáme tak, jak

vypadáme a málokdo z nás může aspirovat na to, že si ho vyberou na centrfold Playboye. A tak se stydíme jako Adam v ráji a honem hledáme nějaký ten fíkový list, abychom zakryli svou přirozenost, svou nahotu. A tak se z nás stávají vlastně nahatí pokrytci – nestydíme se proto, že jsme nazí, ale stydíme se proto, že jsme – s prominutím – „oškliví”.

Avšak objektiv neumí lhát: ano, tady je ta páteř pokřivená od samého klanění, kruhy pod očima ještě od minulého flámu a břicho jako balón. A pak přijdou i rány osudu: jizvy na břicho od několika porodů, revmatismus a nakonec i choroby stáří.

Ale žít se musí dál, ať se děje co děje. A právě tuhle odvahu vidíme na postavách Sary Saudkové; ano, ony jsou oslavou našeho holdování životu, skoro bych řekl té přímo rabelaisovské chuti žít. Jsme lidé s těly, na kterých hlodal čas, ale přesto nemohl nahlodat naši odvahu žít dál. A co víc: nazí jsme byli vyhnáni z ráje a nazí se tam zase vracíme. Protože pravda sama je vždycky krásná a nahá pravda je ta pravda nejpravdivější.

OBRAZ A HUDBA.

(k výstavě Karla Demela)

Už od mládí mám rád hudbu, hlavně klasiku. Donedávna jsem nevěděl proč zrovna klasiku - až jsem si někde přečetl, že to má něco dělat se srdečním rytmem, bohužel už si nepamatuji, co. Klasická hudba je také doporučována jako "hudba v pozadí" v kurzech, kde se nacvičuje učení pomocí pravé půlky mozku, tedy metody, které se snaží využít této umělecké, inspirační a v naší pedagogice bohužel silně zanedbávané polovice našeho myšlenkového i citového "já".

Ale odbíhám - chtěl jsem jen říci, že se mi hudba jaksi promítá do mého podvědomí jakožto další, jakýsi univerzální jazyk, kterému sice nerozumím, ale zato ho přímo chápu. To, co říká, je velice *sublimální*, prchavé, ale dojem z toho zůstává. Podobně když se dívám na obrazy a kresby **Karla Demela**, slyším hudbu. Jemnou, nenásilnou, jakoby na pozadí, ale přesto silně harmonizující a navíc doplňující dojem, který na mě ten či onen obraz dělá.

Asi nejsem sám, protože dílo pana Demela je dobře známo doma i ve světě, soudě už jen podle počtu jeho výstav a veřejných či soukromých sbírek, kde se jeho obrazy nacházejí. Možná, že i oni slyší onu skrytou hudbu, která z jeho děl vyzařuje.

Jak to pan Demel dokáže, to nevím. Snad je to také proto, že je i hudebník - ostatně jeho alba jsou právě o hudbě. Například když se dívám na jeho obraz "*Don Quijote*", vybaví se mi Vivaldiho concerto D-moll, tak jak ho hraje na čelo naše Ofra Harnoy. Ano, je to navíc i projekce ve čtvrté dimenzi, totiž v čase, a vůbec mi nevadí ten rozdíl několika století - ne, protože tady jde o myšlenku, která je, jak známo, věčná.

Ale nejvíc ze všech jeho obrazů se mi líbí "*Meditace hudbou*" - a teď už jistě chápete proč.

ÚSTA PRAVDY

(Výstava Petra Kavana)

Když sejdete v Římě s Palatinu, zajděte si do blízkého kostela sv. Marie z Cosmedinu - najdete tam totiž nenápadnou kulatou, kamennou desku, které se říká už od pradávna "*Bocca della Verità*", jinak též Ústa pravdy. Na desce je v reliéfu hrozivá tvář s otevřenými ústy a stará báje říká, že kdo do těch úst vloží ruku a přísahá, tak jestli lže, že o tu ruku přijde. Nevím, asi to bude jen pověra, protože se mi tehdy nic nestalo - anebo jsem tam dal špatnou ruku. Ale možná, že je to opravu jen bývalý chrlič jedné římské kašny a celá ta báje je chytře vymyšlená na lákání zvědavých turistů.

Je totiž zajímavé, že každý, kdo tam přijde, se snaží o totéž: přesvědčit se, že ta báje nepracuje. Jinými slovy, že lež nemá krátké nohy - pardon, ruce. Představuji si, co by se asi stalo, kdyby to najednou začalo fungovat. Možná, že jste to viděli ve filmu "*Prázdniny v Římě*", kde Gregory Peck vyděsí Audrey Hepburn tím, že předstírá, že ho tam něco na druhé straně za tu ruku uchopilo a že mu ji drtí. Pracovalo to i na tu

dívku, co tehdy v Praze seděla vedle mě v kině - také se hrozně lekla - a když jsme se později rozešli, tak už jsem dokonce věděl i proč se lekla.

Na rozdíl od těch, kteří hledají pravdu v Bocce - snad proto, že dobře vědí, že tam není - umělci se snaží hledat pravdu tam, kde je. Vezměme si například Petra Kavana: jeho sochy portrétní člověka v kontrastu s jeho prostředím, ten rozpor, který je nejen částí dnešního života, ale který bude časem určovat i budoucnost lidstva. A není to jen prostředí materiální, ale hlavně ta duševní tíha, která na nás doléhá a kterou snad nejlépe zobrazuje jeho socha s názvem - jak jinak? - "*Tíha*".

DEN, KDY LIDÉ UVIDĚLI KOMETU

(Poselství umělce Jana Híska)

Jednoho dne se na nebi objevilo světlo, jasnější než ostatní hvězdy, nebeské osvětlení na temné obloze. A zatímco někteří lidé mluvili o tom, že bude válka, přírodní katastrofy a hlad, málokdo si uvědomil, že to je vlastně naplnění dávných předpovědí, slibu míru, naděje a svítání zázraku. Světlo ohlašovalo příchod Beránkův, narození syna Božího a Spasitele Světa.

U jeho kolébky nebyly tři sudičky, ale tři králové z východu, kteří vedeni tímto světlem na nebi, cestovali až do Betléma, aby ho uviděli a poklonili se mu, neboť jim bylo zvěstováno, že se narodil Král Králů. On sám se nazýval „Syn člověka“, protože věděl, že přišel na svět jen za jedním účelem: aby se narodil jako člověk a zemřel za své bližní, aby

jim dal tu oběť největší, svůj vlastní život.

Ale on nebyl jen Synem člověka, on také jako člověk žil. Kristův křest, provedený Janem Křtitelem byl také důkaz, že na sebe vzal dědičný hřích všech lidí. Pak strávil čtyřicet dní v samotě, meditováním a na modlitbě. Nato odešel kázat a lidé přicházeli a naslouchali mu. Vyprávěl jim o svém království, o kterém řekl, že není z tohoto světa. Viděli, že je dobrý kazatel a brzy měl mnoho následovníků. Uvědomovali si totiž, že to, co jim říkal, mělo opravdu smysl: člověk by neměl ubližovat svým bližním, protože jsou všichni děti Boží, tedy navzájem bratři a sestry. A že aby jim bylo odpuštěno, musí nejdřív oni odpustit těm druhým.

Měl rád nevinátka i hříšníky. On věděl, že jejich hříchy pramení jen z jejich slabosti, že se narodili dobří a nevinní, stejně jako děti. Ukázal jim, že je pro ně cesta k spáse, budou-li svých hříchů upřímně litovat. Učil je milovat se navzájem a také o tom, že lidé se nemají míjet nevšímavě tak jako se mívají lodi uprostřed noci, ale že se mohou setkávat na moři vzájemné lásky.

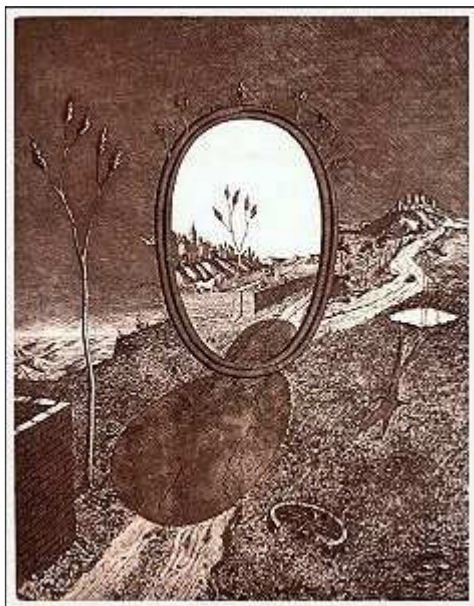
Zatímco mnozí byli osvětleni jeho učením, druzí ho nenáviděli a dokonce se proti němu i spikli. O své poslední večeři dal lidstvu slavnost Mše svaté, to jako připomínku, že sice opustí tento svět, ale že nikdy neopustí je samotné. Byl zrazen, zajat, souzen a potupně popraven. Zemřel v bolestech, tak jako lidé umírají, pravděpodobně v těch nejkrutějších, co si lze představit. Pak vstal z mrtvých a na své cestě do nebes jim zanechal své poslední poselství: „Já jsem vaše Cesta, já jsem

vaše Naděje.“

Jeho obět byla pro mnohé ztracena - ti nikdy neviděli světlo poznání. Jiní se snažili žít životem, o kterém kázal, ale nebyli dost silní a selhali. Ale bylo mnoho takových, co zvítězili sami nad sebou a ještě daleko více se jich o to snaží dnes, protože věří, že On je jejich Naděje, jejich jediná naděje...

POUTNÍK V ZEMI SNŮ

(*Svět Jindřicha Pilečka*)

Představte si prostor tak veliký, že se do něho vejdou všechny vaše sny a ještě je tam dost místa; prostor obrovský jako galaxie a přitom všeobsáhlý jako náruč milující ženy. A když už tam jste, snažte se rozhlížet očima umělce, který bude na té cestě vaším společníkem. Vstupte na jeho loď, která je hnána tou největší silou ze všech: totiž touhou...

Rozhlédněte se kolem: ptáci odlétají do zapadajícího slunce, na obzoru je jakýsi ostrov, pod námi starý hrad a nahoře se vznáší letící dívka, s pohledem upřeným do daleka. Pohleďte na prázdný člun s podobou mořské víly na přídi, která kdysi bývala příslibem bezpečné cesty. Že je to symbolika? Nu ano, ale není to ta příze, ze které utkáváme naše sny?

Pohleďte skrze zrcadlo, kde je vše vzhůru nohama a přesto jasnější, než ten skutečný svět, co ho obklopuje. A najednou se nás zmocní pochyby: možná že naše sny jsou vlastně záblesky té pravé, skutečné existence, zatímco to, co nazýváme „život“, je třeba jen špatný sen? Není vlastně to všechno kolem nás vzhůru nohama, obrácené, zkreslené? Koneckonců, i ten náš svět je vlastně hrozně malý, takový, který by se vešel i do květu noční slunečnice. Není divu, že toužíme po něčem jiném, po něčem lepším. Toužíme napnout pachty a odplout s prvním odlivem. Kam? Co třeba na ten vzdálený ostrov, plný atolů - na to společenství lagun, malých moří, obklopených jedním velkým oceánem? Říká se přece, že každý člověk je jako ostrov...

Nebo možná, že chcete navštívit tu zemi „bylo-nebylo“, to půlnoční království, kde slunce svítí jako velký balón, svět, který má několik poschodí a kde se člověk může po čase převtělit do jiné, lepší osoby? Je vůbec takové místo, místo úplného štěstí? Pravděpodobně ne. My to víme a umělec to také ví. Ale i tak, radost ze snění, radost z putování je někdy větší, než ta, když se tam dostaneme. Pokud nad námi pořád bdí ochranné oko, pokud víme, že nikdy nejsme sami. Ale kde je vlastně bůh - toho jsme si také vysnili?

Ach ano, ty naše sny. Proč nám pořád něco brání, abychom je mohli prožít? Tak jako ozbrojený rytíř na jednom obraze brání dívce, aby darovala její květy - její krásu - svému milovanému. Ale počkejte, podívejte se jí do tváře! Uvidíte tam její rozhodnost; ne, ta se jen tak nepoddá. Ona se ozbrojence nebojí - koneckonců jeho brnění může být uvnitř zcela prázdné, tak jako je rytíř podzim na jiném obraze - který brzo bude jen hrstí suchého listí, tancujícího ve větru. A i tam máme v pozadí loď zakotvenou u pobřeží, příslib pozoruhodného útěku, té cesty do neznáma.

Možná že to, co nám nejvíc brání, je jenom náš osud, ty rozmary slečny Fortuny. To není ta štedrá paní Štěstěna, ba ne, vypadá spíše jako stará panna a když hází kostkou, šance jsou většinou proti nám. Na její tváři také nevidíte úsměv. Vypadá spíše jako slečna Neštěstěna, jestli se mě ptáte. Chcete znát svou budoucnost? Zeptejte se radši kartárky, ale ta asi také jenom lže. Ne, pravda je někde jinde - možná v tom druhém zrcadle, kde svět je pořád krásný, prosluněný a nádherný. Ale pozor: vidíte ten stín, co vám kříží cestu? Vypadá neskutečně - je to jako stín něčeho, co neexistuje, co není. Možná, že je to všechno také jen iluze, *fata morgana*.

A tak přetahování mezi těmito dvěma světy, které se od sebe vzdalují jako stěny nějakého kaňonu s bezdnou propastí pod námi, marně se snažíme najít nějakou rovnováhu. A pak přichází vykoupení: muž, jako osamělý vzpěrač si vlastně nese celý ten svůj svět docela sám. Tak jako nesmrtelný Atlas, který byl řeckými bohy potrestán za svou vzpouru proti nim. Ale pokud se dobře pamatují, Atlas nese na svých ramenou nejen Zemi, ale i Nebe; tedy prostor, ve kterém žijeme i ten, o kterém sníme...

UMĚNÍ TECHNIKY

(Národní technické museum)

Vím, zní to paradoxně, ale kolem nás je plno umění. I v těch našich strojích a přístrojích je značně uměleckých prvků - a k důkazu nemusíme ani chodit daleko. Vezměme si například sbírku cibulových hodinek z doby Marie Terezy a pochopíme, že je dělali lidé, kteří byli nejen hodináři, ale i umělci. Dobře udělaný stroj či výrobek má - anebo by měl mít - i umělecký vzhled. Není divu, že se jím jiní umělci inspirovali, ať už jde o *Blériotovo* letadlo nebo o kosmickou loď. Přesto by se zdálo, že když po všech těch esejích o malířích, sklářích či graficích teď píšu najednou o technice, že vlastně nějak odbočuji. Ale pro mě to není odbočka, pro mě je to jen cesta zpět, cesta do vzpomínek . . .

Už jako kluk jsem obdivoval musea - ty koncentrované encyklopedie vědění, ve kterých se sice nelistuje, ale

kterými se zato dá přímo procházet. Moje nejoblíbenější bylo ovšem Technické museum na Letné - dýchalo to na mě staletími vynálezů, památkami nápadité lidské práce, jinak řečeno: historií lidského pokroku. Už nevím, kolikrát jsem tam byl; bylo to pro mě takové posvátné místo jako třeba Památník národního písemnictví na Strahově.

Později, to už v cizině, jsem měl schopnost srovnávat: viděl jsem musea v Římě, Paříži, ve Státech i v Kanadě a pochopitelně i Museum vědy v Londýně. To poslední bylo zvlášť impresivní: hned u vchodu vás vítá kyvadlo zavěšené až u stropu, které v písku na podlaze svým rydlem dokazuje, že se Země otáčí. A všude jsou vystaveny přístroje a stroje, jejichž historie vám vezme dech: *Wattův* parní stroj, *Stephensonova* lokomotiva "Rocket", přístroje vědců jako byl *Newton*, *Maxwell*, *Faraday*. A také stroje průmyslové revoluce, která vlastně neskončila ještě ani dnes.

Přesto všechno mi však nejvíc k srdci přirostlo právě to pražské museum: je totiž převážně historií české techniky a hlavně techniků - lidí jako byl třeba Křižík, vynálezce první automaticky řízené obloukovky na světě, továrník, který své výkresy kreslil i křídou na zem, když chtěl něco vysvětlit, inženýr, který věci nejen navrhoval, ale i *tvořil*. Křižík také "rozjel" první pražskou tramvaj - měla tehdy označení PKVL (podle své trasy: Praha - Karlín - Vysočany - Libeň). Náš profesor na technice nám vykládal anekdotu, že prý si to lidé tehdy četli jako "*Pan Křižík Vokrádá Lidí*" (zatímco pan Křižík prý si to četl zase odzadu :-).

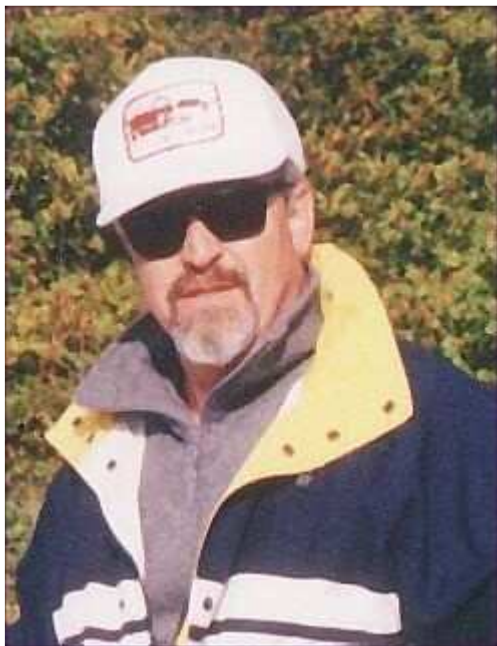
Staletí vynálezů v muzeu reprezentuje například *astroláb*, kterýžto exponát je dokonce o padesát let starší než objevení Ameriky, nebo *přístroje Tychona de Brahe* z doby Rudolfa II, kdy byla Praha vědeckým centrem Evropy, či *tiskařský lis* ze sedmnáctého století - na podobném lisu byla asi vytištěna první Kralická bible. Pak už to šlo rychle: devatenácté století bylo opravdu dobou, kdy každý pořádně něco vynalézal - asi tak jako dneska skoro každý raději čumí na televizi. *Laterna Magica* i Lumiérův kinematograf, telegraf i Edisonův fonograf, žárovka, lokomotivy i automobily a také obrovské, transoceánské parníky. Plakát, který zve na palubu "*Queen Mary*", mi připomněl tu samou loď, dnes už vysloužilou, co kotví v Los Angeles a pravda, nechal jsem se na ní od manželky vyfotografovat, jak zde vidíte, ale jen jako měřítko, pochopitelně. Nu a z těch posledních dvou století najdeme v muzeu hlavně exponáty české, tak jak se rozvíjela česká technika a průmysl, a to i s dnešní dobou počítačů, automatizace a Internetu.

Někdy v druhé polovině minulého století jsem také já něco objevil - totiž právě tohle místo na Letné, které mi pak tolik učarovalo. Nejen že tam byly lokomotivy, auťáky i letadla, ale on tam byl i jeden z prvních přijímačů televize! A pracoval - tehdy se zrovna začínalo vysílat. Obrazovka byla sice jen velikosti pohlednice, takže my, co jsme seděli v třetí řadě, jsme ani moc nerozeznávali obličej herců, ale komu to tehdy vadilo! Dokonce si vzpomínám, že dávali Goldoniho "Poprask na laguně" a poprask to opravdu byl. Pro nás to byl přímo přelom doby, vynález, který nám pak pomáhal kulturně přežít tu neradostnou politickou lagunu kolem nás. Tehdy jsme měli hlavně problémy *jak* vysílat, dnes je to spíše *co* vysílat. I v tom je nepochybně vidět určitý pokrok.

Zajel jsem si nedávno v Internetu do pražského Technického musea - jinak to mám tak trochu z ruky - a podivil jsem se, co všechno od té doby v muzeu přibylo a jak moc to tam vylepšili. Rozhodně se tam podívám na své příští cestě do Prahy zase, protože pro mě to vždy bylo a je opravdové museum "umění techniky".

(konec)

Jan B. Hurych

se narodil ještě před světovou válkou (druhou, ne první!) v Libni, kde také povětšinou vyrůstal, do necelých pěti stop a sedmi palců. Velký kus mládí procestoval v tramvaji číslo 14, ať už jako študák směrem na Karlák nebo, s přeseďáním, do Dejvic - to když tam učil na Technice. Naposledy použil pražské tramvaje v roce 1969, směrem na letiště v *Ruzyni*, kde jeho stopa mizí.

Objevuje se až v Anglii, kde se zabýval převážně mytím oken ve výškových budovách. Z té doby také pochází jeho systém, jak umýt až 95 oken denně - nápad, který byl o čtvrt století později kýmsi okopírován jakožto *Windows 95*. A opět se nám stopa ztrácí na letišti, tentokrát je to londýnský *Heathrow*.

Zatím však jeho hledání "cesty na severozápad" pokračuje do Montrealu, kde to vypadá, že se už usadí. Dělá tam pro

kompjútrovou firmu z USA, ožení se a začíná pomalu počítat, kolik let mu ještě zbývá do penze. Po devíti letech ho to počítání asi přestává bavit, protože jeho stopa končí opět na montrealském letišti se jménem *Dorval* (bez háčku). V *Torontě*, kam měl namířeno, pak pobude necelých deset let. Z toho čtyři roky lítá pro CSA (opět bez háčku, neboť to je *Canadian Standards Association*) a certifikuje kompjútry v USA a Japonsku. Konečně se rozhodne: odstěhuje se nahoru na *Huron*, koupí si tam dům a dělá tam na elektrárně (no spíše uvnitř než *na* :-).

Když se ale dozví, že v *Saskatoonu* (což je jen tři tisíce kilometrů na SZ - zase ten severozápad!) hledají někoho, kdo umí navrhovat elektrárny, jeho stará cestovatelská vášeň se zase znova probudí. Usadí manželku Aťu za volant jejich krytého vozu, sebe umístí s mapou vedle ní a zatímco jejich pes (psina?) Tara se pohodlně roztáhne na zadním sedadle, vyjedou. Po třech letech a zimách - zimou se zde míní teplota kolísající mezi mínus třiceti a padesáti stupni Celsia - se rozhodnou, že ten zbývajících půl roku už tam na prérii stráví Honza sám, zatímco Aťa se vrátí, aby ochraňovala jejich dům v *Kincardinu* před cyklony (těch je tam víc než tornád, je to totiž u jezera).

Po roce se pak vrátil i on a dělal ještě rok v Missisauze u Toronta. To už se ale vídal s manželkou alespoň o víkendech, i když cesta autem tam a zpět mu trvala šest hodin. Konečně odešel do penze, prý aby mohl ušetřit na benzínu a také graciálně stárnout. To se mu pořád nedaří - ta graciéznost - protože na to nemá dost času: založil si totiž dva netové časopisy, dvoujazyčnou *Hurontarii* - kterou po čtyřech letech ukončil, aby se mohl věnovat víc tomu druhému časopisu, *Příložníku*. Také píše do sekce Věda, *Neviditelného Psa*, *ArtFora* i jiných netovin a sem tam mu

vyjde nějaká ta reportáž či povídka v českých novinách. Ani to mu ale nestačí, tož si ještě vytvořil vlastní edici elektronických knih nazvanou KNIHY OFF-LINE, kterou, jak vidíte, pilně doplňuje, nejen textem, ale i svou grafikou - a v edici pak ještě vede speciální *Klub čtenářů KČK*, seriózních přátel knih. Nedávno také založil netstránku VM, věnovanou řešení záhadného Voynichova manuskriptu (viz jeho kniha *Záhadný rukopis*" v této edici.).

Občas ještě cestuje, většinou už jen za své. Na těchto cestách je často považován za Skota, hlavně když dává spropitné. Z kádrového posudku vyplývá, že se zapojil pouze jednou a to do obvodu vysokého napětí a v jaderném reaktoru se nadýchal tritia (ale prý to nebylo nic extra). Také se nám přiznal, že nemá žádné tajné ani veřejné konto ve Švýcarsku, čehož ale opravdu a upřímně lituje. O své bohaté zkušenosti z cest se rád dělí s kamarády - u piva i na netu.
